

Nr 48

Kungl. Maj:ts proposition angående rymdverksamhet; given Stockholms slott den 10 mars 1972.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

RUNE B. JOHANSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag om utformning av den svenska rymdverksamheten. Förslagen berör dels det fortsatta svenska deltagandet i det europeiska rymdsamarbetet, dels organisation och finansiering av den nationellt bedrivna rymdverksamheten.

Sverige föreslås förbli medlem av den europeiska rymdforskningsorganisationen (ESRO) t. v. till utgången av år 1974 genom att delta i organisationens vetenskapliga program samt i dess grundprogram. Sverige föreslås vidare delta i ESRO:s tillämpningsprojekt för telekommunikation, flygtrafikkontroll och meteorologi. Bidraget till ESRO för dessa ändamål beräknas för budgetåret 1972/73 till sammanlagt 22 327 000 kr.

I propositionen föreslås vidare att Sverige enligt ett avtal, som träffats med ESRO och flertalet av ESRO:s medlemsstater för en femårsperiod fr. o. m. den 1 juli 1972 övertar ansvaret för ESRO:s hittillsvarande försöksplats ESRANGE vid Kiruna.

En särskild statlig delegation för rymdverksamhet föreslås bli inrättad den 1 juli 1972. Delegationen avses under Kungl. Maj:t få det sammanhållande ansvaret för rymdverksamheten i Sverige och för Sveriges medverkan i det internationella samarbetet inom rymdområdet. Vidare föreslås ett statsägt aktiebolag bildas den 1 juli 1972 för vissa uppgifter inom

rymdområdet. Bolaget skulle ansvara för genomförandet av större delen av delegationens program inkl. driften av ESRANGE.

För nationellt bedriven rymdverksamhet beräknas för budgetåret 1972/73 13 975 000 kr. stå till delegationens förfogande.

Utdrag av protokollet över industriärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 10 mars 1972.

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASP-LING, NILSSON, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, BENGTTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT.

Chefen för industridepartementet, statsrådet Johansson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *rymdverksamhet* och anför.

1 Inledning

Det europeiska rymdsamarbetet har under 1960-talets senare hälft varit föremål för en fortlöpande och genomgripande omprövning. Diskussioner mellan de i samarbetet deltagande länderna har förts om dels samarbetets organisation, dels grundläggande programfrågor. Förhandlingar mellan medlemsstaterna i den europeiska organisationen för rymdforskning (ESRO) ledde under år 1971 fram till enighet om riktlinjerna för ESRO:s fortsatta program och verksamhetsformer. Vid ett möte i ESRO:s råd i december 1971 förklarade den svenska delegationen, med förbehåll för riksdagens godkännande, att Sverige även fortsättningsvis avser delta i organisationens program. Vid samma möte träffades en överenskommelse om att Sverige, under förutsättning av riksdagens godkännande, skulle överta ansvaret för sondraketförsöksplatsen ESRANGE i Kiruna.

I samband med ställningstagandena till det europeiska rymdsamarbetet har även frågan om organisationen av den nationellt bedrivna svenska rymdverksamheten prövats. Det svenska ESRO-deltagandet och den inhemska rymdverksamheten har flera beröringspunkter. Detta samband kommer att förstärkas genom ett övertagande av ESRANGE.

Mot bakgrund av dels det svenska ställningstagandet till frågan om fortsatt deltagande i ESRO:s program, dels frågan om den svenska rymdverksamhetens organisation har inom utbildnings- och industridepartementen utarbetats en departementspromemoria (Ds I 1972: 1) Organisation och finansiering av rymdverksamhet. Efter remiss har

yttranden över promemorian avgetts av försvarets forskningsanstalt (FOA), flygtekniska försöksanstalten (FFA), televerket, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), luftfartsverket, statskontoret, universitetskanslersämbetet (UKÄ), som överlämnat yttranden från vederbörande universitets- och högskolemyndigheter, styrelsen för teknisk utveckling (STU), Sveriges ständiga representation vid Förenta nationerna, Sveriges delegation hos Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), statens medicinska forskningsråd (MFR), statens naturvetenskapliga forskningsråd (NFR), länsstyrelsen i Norrbottens län, vetenskapsakademien (KVA), svenska ESRO-kommittén, Gruppen Rymdteknik inom Sveriges mekanförbund (mekanförbundet), Saab-Scania AB (SAAB), AB Teleplan och Volvo-Flygmotor AB. FOA, STU, MFR och NFR har i ärendet hört STU:s och NFR:s ledningsgrupp för rymdfrågor (tidigare forskningsrådets rymdnämnd).

Efter samråd med statsrådet Moberg vill jag nu till behandling ta upp vissa frågor angående dels Sveriges fortsatta deltagande i ESRO:s program, dels organisationen av den nationellt bedrivna svenska rymdverksamheten. Beträffande åtskilliga av de förhållanden som berörs fordras inte beslut av riksdagen. De redovisas dock här för sammanhangets och överblickens skull.

I det följande redovisar jag under avsnitt 2 Rymdverksamhet, utöver vad som anförts i departementspromemorian, även vissa frågor som inte närmare berörts i promemorian.

2 Rymdverksamhet

Rymdverksamhet har bedrivits i Sverige sedan slutet av 1950-talet. Begreppet rymdverksamhet används som en sammanfattande benämning på den verksamhet som har rymdteknik som sitt mest betydelsefulla hjälpmedel. Med rymdteknik avses den teknik genom vilken man medelst instrumenterade satelliter och raketer kan placera utrustning för observation och kommunikation i lägen och banor på sådana avstånd från jordytan som inte kan uppnås på annat sätt. Svensk rymdverksamhet har till övervägande del varit inriktad på deltagande i internationellt rymdsamarbete men omfattar även en viss nationell verksamhet, i första hand rymdforskning.

Rymdverksamhet bedrivs i olika syften. Internationellt har t. o. m. första hälften av 1960-talet rymdforskningen dominerat. Utvecklingen inom rymdområdet har emellertid under senare år kännetecknats av att andra tillämpningar av rymdteknik än för forskningsändamål kommit att dominera. Bland dessa tillämpningar kan nämnas telekommunikation, flygtrafikkontroll, meteorologi samt övervakning och observation från rymden av olika fenomen på jordytan.

2.1 Den europeiska rymdforskningsorganisationen (ESRO)

Det europeiska samarbetet inom rymdforskningen inleddes i början av 1960-talet. Sverige har från början deltagit i detta samarbete. År 1962 undertecknades en konvention angående upprättande av en europeisk organisation för rymdforskning, European Space Research Organisation (ESRO). Konventionen, som trädde i kraft år 1964, band de deltagande staterna vid medlemskap i ESRO för åttaårsperioden 1964—1972 (jfr prop. 1962: 85, SU 1962: 75 och UU 1962: 2, rskr 1962: 195 och rskr 1962: 232; prop. 1964: 69 s. 56, SU 1964: 109, rskr 1964: 247). Enligt artikel II i konventionen har ESRO till syfte att för uteslutande fredligt ändamål möjliggöra och främja samarbete mellan europeiska stater inom rymdforskning och rymdteknik.

För att fullfölja sitt program har ESRO drivit ett antal anläggningar, nämligen ett rymdtekniskt centrum (ESTEC) i Nederländerna, ett lednings- och kontrollcentrum (ESOC) i Förbundsrepubliken Tyskland, sondraketförsöksplatsen ESRANGE i Kiruna, samt ett laboratorium för grundforskning (ESRIN) i Italien.

Följande stater var vid ingången av år 1972 medlemmar i ESRO, nämligen Belgien, Frankrike, Italien, Nederländerna, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland.

ESRO:s program har hittills omfattat utveckling och uppsändning av 5 vetenskapliga satelliter. F. n. är 4 vetenskapliga satelliter under utveckling. Inom ramen för programmet har hittills ca 250 sondraketer med vetenskaplig utrustning sänts upp från ESRO:s egen sondraketförsöksplats ESRANGE och från de försöksplatser i Europa och Australien som ESRO använder.

Kostnaderna för Sveriges deltagande i ESRO bestrids f. n. från förslagsanslaget Europeiskt samarbete inom rymdforskningen m. m. under åttonde huvudtiteln. Medelsanvisningen under anslaget uppgår innevarande budgetår till 18 185 000 kr. Den omfattar, förutom bidraget till ESRO, ersättning för svensk bevakning av arbetet i ESRO:s olika organ, rymdteknisk service samt ersättning för vissa kostnader i samband med ESRANGE.

2.1.1 Förhandlingar om det europeiska rymdsamarbetet

Det europeiska rymdsamarbetet har under 1960-talets senare del varit föremål för en fortlöpande omprövning. Förhandlingarna om den framtida utformningen av det europeiska rymdsamarbetet har främst förts inom den europeiska rymdkonferensen (European Space Conference, ESC), ett samrådsorgan på ministernivå i vars arbete Sverige deltagit. Diskussionerna inom ESC har främst rört dels möjligheterna att föra samman de olika europeiska rymdorganisationerna, dels grundläggande programfrågor. Förhandlingarna ledde under år 1970 fram till

förslag angående vissa riktlinjer för den fortsatta planeringen av europeisk rymdverksamhet. En ny organisation skulle enligt ett preliminärt förslag överta alla funktioner från nuvarande europeiska rymdorganisationer. Dessa är, förutom ESRO och ESC, den europeiska organisationen för utveckling av bärraketer (European Launcher Development Organization, ELDO), i vilken Sverige inte deltar, samt den europeiska telesatellitkonferensen (Conference Européenne de Télécommunications par Satellites, CETS), i vilken Sverige deltar.

Under år 1970 kom förhandlingarna in i ett avgörande skede. Som en förberedelse för ett svenskt ställningstagande i dessa frågor utarbetades en promemoria (Ds I 1970: 4) Aktuella ställningstaganden till det europeiska rymdsamarbetet av en arbetsgrupp med företrädare för utrikes-, kommunikations-, utbildnings- och industridepartementen.

Vid remissbehandlingen av denna promemoria tillstyrkte så gott som samtliga remissinstanser fortsatt svenskt deltagande i det europeiska rymdsamarbetet. UKÄ ansåg att Sverige så långt det är möjligt bör delta i det europeiska och övriga internationella utbytet inom rymdforskningen där svenska forskare inom vissa delar ligger mycket långt framme. UKÄ och ett flertal av de av ämbetet hörda fakulteterna framhöll emellertid att man i frågan om avvägning av grundforskningen på rymdområdet och med utgångspunkt i en i stort sett oförändrad utveckling av de sammanlagda anslagen till nationell och internationell grundforskning, inte borde låta rymdforskningen få en större andel än f. n. En liknande synpunkt fördes fram av MFR och NFR. STU, FOA, FFA, Sveriges industriförbund, Sveriges mekanförbund och Ingenjörsvetenskapsakademien tillstyrkte ett svenskt deltagande i det europeiska programmet i kombination med ett nationellt rymdprogram. Motiven för ett svenskt engagemang inom rymdverksamheten angavs vara värdet av de rymdtekniska tillämpningarna, betydelsen för den svenska teknisk-industriella nivån inom ett flertal viktiga teknikområden och den stimulans för samarbete mellan europeiska företag som rymdsamarbetet utgör. Från industrins sida pekade man särskilt på önskvärldheten av att arbeta med rymdtekniska tillämpningar för att svenska företags konkurrenssituation skulle kunna bibehållas.

Vid en ministerkonferens inom ESC i Bryssel i november 1970 förklarades från svensk sida att Sverige med förbehåll för riksdagens godkännande var berett att gå in i en ny rymdorganisation och inom ramen för denna delta i vissa program tills vidare t. o. m. år 1973 (jfr prop. 1971: 1 bil. 10 s. 343, UbU 1971: 3, rskr 1971: 84).

De i ESC:s förhandlingar deltagande staterna kunde emellertid inte enas kring de föreslagna riktlinjerna. Mot denna bakgrund enades ESRO:s medlemsstater om att utreda förutsättningarna för en omorganisation av ESRO fr. o. m. år 1972 då organisationens första åttaåriga verksamhetsperiod skulle löpa ut. Förhandlingarna härom ledde till att

de huvudsakliga riktlinjerna för ESRO:s fortsatta program och verksamhetsformer kunde fastställas vid ett sammanträde med organisationens råd i december 1971. Den svenska delegationen förklarade därvid, med förbehåll för riksdagens godkännande, att Sverige även fortsättningsvis avsåg delta i organisationens då planerade hela program.

2.1.2 ESRO:s program

De nya riktlinjerna för ESRO:s verksamhet innebär att samarbetet inom organisationen i fortsättningen kommer att koncentreras till satellitprojekt. Dessa kommer, liksom hittills varit fallet, att omfatta vetenskapliga projekt samtidigt som projekt för olika rymdtekniska tillämpningar kommer att få en ökande betydelse. Som en följd härav kommer verksamheten vid ESRO:s laboratorium för grundforskning (ESRIN) att läggas ned. Till ESRIN kommer i stället bl. a. ESRO:s dokumentationsverksamhet att förläggas. Vidare kommer ESRO att upphöra med driften av sondraketsförsöksplatsen ESRANGE vid Kiruna.

ESRO:s program kommer att delas in i ett grundprogram, ett vetenskapligt program och ett program för tillämpningar. För medlemskap i ESRO krävs deltagande i grundprogrammet och det vetenskapliga programmet.

Grundprogrammet består av den administrativa verksamhet som krävs för själva organisationen, informations- och dokumentationsverksamhet, grundläggande studier av nya programmöjligheter, ett program för grundläggande teknisk forskning och utveckling samt sådan verksamhet som syftar till viss koordinering av medlemsländernas nationella program.

ESRO:s *vetenskapliga program* kommer i fortsättningen att helt inriktas på satellitutveckling. Pågående satellitprojekt, i vilka svenska forskare deltar med experiment, kommer att fullföljas. Enligt planerna skall med början år 1975 i genomsnitt ett nytt satellitprojekt kunna påbörjas vartannat år. ESRO:s sondraketsverksamhet kommer att avvecklas och helt upphöra år 1973 som en följd av att ESRO:s medlemsstater funnit att denna verksamhet med fördel kan organiseras av varje land för sig.

ESRO:s nya program kännetecknas av en mera utvecklad programbudgetering än tidigare. Alla kostnader som kan hänföras till ett program skall i princip bäras av detta. Årskostnaderna för grundprogrammet har i 1971 års priser fastställts till 10 MAU (*Million Accounting Units*; AU är organisationens finansiella beräkningsenhet och motsvarar f. n. 5,17321 kr.). Under en övergångsperiod (1972—1973) kan dock denna ram få överskridas något under förutsättning att ESRO:s totala budget inte överskrids. Kostnaderna för det vetenskapliga programmet har för tiden 1972—1974 fastställts till 27 MAU per år (i 1971 års priser). Härtill kommer under övergångsperioden 1972—1973 vissa avvecklingskostnader för bl. a. de program som skall upphöra.

Tyngdpunkten i ESRO:s planerade program kommer efterhand att ligga på ett tillämpningsprogram som f. n. omfattar tre projekt med utveckling av satelliter för telekommunikation, flygtrafikkontroll och meteorologi.

Telesatellitprojektets mål är att i början av 1980-talet kunna erbjuda europeiska tele- och radio/TV-myndigheter ett i Europa utvecklat operationellt satellitbaserat system för långdistanstelefoner (sträckor över 800 km) och för TV-distribution (i första hand effektivare Eurovision). Projektet omfattar under perioden 1972—1975 utveckling och prov av viktiga elektroniska delsystem. I en andra etapp skall, efter särskilt beslut omkring år 1975, en experimentell geostationär satellit utvecklas. De europeiska telemyndigheterna deltar aktivt, främst via CEPT, i utvecklingsarbetet men avser inte att förbinda sig att använda det europeiska systemet förrän man har kunnat verifiera att det är konkurrenskraftigt jämförbart med andra tänkbara lösningar. Totalkostnaden för projektet för perioden 1972—1982 torde inte överstiga 400 MAU. För perioden 1972—1976 uppskattas kostnaden till högst 100 MAU.

Flygtrafikkontrollprojektets mål är att åren 1974 och 1975 sända upp en experimentell geostationär satellit för att söka åstadkomma en effektivare ledning av flygtrafiken över Nordatlanten. Projektet är tänkt att i första hand utföras i samarbete mellan ESRO och den amerikanska luftfartsmyndigheten. Man räknar med att även Canada kommer att ansluta sig och möjligen även ytterligare länder. Såväl kostnader som utvecklingsarbete avses även lika mellan Förenta staterna och Europa. Detta projekt förväntas bli det första och därmed det teknikbestämmande satellitprojektet för ett globalt system för 1980-talet, för vilket den internationella luftfartsorganisationen, ICAO, dragit upp riktlinjerna. Totalkostnaden för den europeiska insatsen har för perioden 1972—1977 uppskattats till högst 100 MAU.

Sverige har den 30 december 1971, med förbehåll för riksdagens godkännande, tillsammans med ESRO:s övriga medlemsländer undertecknat ett avtal om detta s. k. aeronautiska satellitprojekt. Avtalet ger ESRO erforderliga befogenheter för projektets genomförande.

Meteorologiprojektets mål är att de västeuropeiska länderna gemensamt skall kunna tillhandahålla en av fyra geostationära observationsatelliter för ett planerat globalt experiment år 1976. Förutsättningarna för att kunna göra pålitliga väderprognoser för längre tid kommer då för första gången att kunna kontrolleras. Övriga bidrag till projektet kommer från ett stort antal länder, främst Förenta staterna, Sovjetunionen och Japan. Ett framgångsrikt experiment är en förutsättning för den s. k. World Weather Watch, som är världsmeteorologorganisationens globala och för väderlekstjänsten helt revolutionerande långtidsprogram. Totalkostnaden för ESRO-satelliten under perioden 1972—1977 har uppskattats till högst 115 MAU.

ESRO:s medlemsstater har anslutit sig till de olika tillämpningsprojekten enligt följande:

	Tele.	Flyg.	Met.
Belgien	×	×	×
Frankrike	×	×	×
Italien	×	×	×
Nederländerna		×	×
Schweiz	×	×	×
Spanien		×	
Storbritannien	×	×	×
Sverige	×	×	×
Föbundsrepubliken Tyskland	×	×	×

2.1.3 Kostnader för Sverige

Den totala rambudgeten för ESRO har för perioden 1972—1974 fastställts till högst 283,6 MAU (i 1971 års priser). För att underlätta planeringen har vidare en indikativ rambudget om 330 MAU beräknats för perioden 1975—1977. Inom dessa ramar har kostnaderna preliminärt fördelats på de olika programmen.

Sveriges kostnader för deltagande i projektet för en telesatellit torde, vid en preliminär bidragskvot av 4,62 %, inte komma att överstiga 95 milj. kr. för perioden 1972—1982 och 25 milj. kr. för perioden 1972—1976.

Sveriges kostnader för deltagande i flygtrafikkontrollprojektet perioden 1972—1977 torde, vid en preliminär bidragskvot av ca 4,62 %, inte komma att överstiga 25 milj. kr.

Sveriges kostnader för deltagande i meteorologiprojektet perioden 1972—1977 torde, vid nyss angivna preliminära bidragskvot, inte överstiga 25 milj. kr.

De sammanlagda kostnaderna för de tre tillämpningsprojekten har för år 1972 beräknats till 22,8 MAU, för år 1973 till 48,5 MAU och för år 1974 till 67,4 MAU.

Som jag tidigare redovisat har Sverige, med förbehåll för riksdagens godkännande, anmält sin avsikt att delta i dels grundprogrammet och det vetenskapliga programmet under perioden 1972—1974, dels i de tre tillämpningsprojekten. Härigenom kan kostnaderna för Sveriges deltagande i ESRO för perioden 1972—1974 beräknas. Om kostnaderna fördelas på grundprogram och vetenskapligt program, vilka tillsammans utgör den obligatoriska delen för medlemskap samt tillämpningsprogram, kan kostnaderna för Sveriges del vid en preliminär bidragskvot av 4,62 %, beräknas till följande belopp i 1971 års priser (i milj. kr.).

	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Grundprogram	—	2,8	2,8	2,4
Vetenskapsprogram	13,4	9,1	7,9	7,0
Tillämpningsprogram	4,6	10,4	14,4	16,8
Summa	18,0	22,3	25,1	26,2

2.1.4 *Ändringar i ESRO:s konvention*

Som jag inledningsvis redovisade godkände statsmakterna år 1962 (prop. 1962: 85, SU 1962: 75 och UU 1962: 2, rskr 1962: 195 och rskr 1962: 232) den nu gällande ESRO-konventionen samt ett till denna fogat finansprotokoll i vilket ESRO:s rambudget m. m. för perioden 1964—1972 fastställdes. Riksdagen har vidare godkänt ett protokoll (prop. 1963: 202, UU 1963: 11, rskr 1963: 423) rörande privilegier och immunitet för ESRO, som ratificerades år 1964.

En arbetsgrupp med representanter för ESRO:s samtliga medlemsstater utarbetar f. n. förslag till revidering av konventionen och till denna fogade protokoll för att dessa skall bringas i överensstämmelse med de nya riktlinjerna för ESRO:s verksamhet. Arbetsgruppen förväntas avsluta sitt arbete under våren 1972. Bland de ändringar, om vilka principöverenskommelse träffats av ESRO:s medlemsstater, är de som kommer att reglera medlemsstaternas finansiella åtaganden i vad avser tillämpningsprojekten av särskilt intresse.

Gällande konvention kräver enhälligt godkännande av organisationens treårsbudgetar. För det vetenskapliga programmet och grundprogrammet skall enligt den träffade principöverenskommelsen erfordras enhälligt beslut om en femårig rambudget, som skall revideras vart tredje år. För vart och ett av tillämpningsprojekten kommer de finansiella åtagandena att bestämmas genom att en utvecklingsplan, indelad i faser, fastställs genom enhälligt beslut av de stater som deltar i programmen. Beslut om att börja en ny utvecklingsfas fattas därefter med två tredjedels majoritet med det särskilda kravet att denna majoritet också representerar två tredjedelar av de finansiella bidragen. Detta innebär att en stat som beslutat delta i ett tillämpningsprojekt kan nödgas fortsätta delta i projektet till dess slut, även om den staten röstat för projektets nedläggning redan efter första utvecklingsfasen. Endast om de sammanlagda kostnadsöverskridandena vid ett visst tillfälle överstiger 20 % kan utträde inte förvägras ett i projektet deltagande land.

Konventionsändringarna i övrigt syftar till att anpassa ESRO:s uppgifter, kommittéstruktur, ekonomiska och administrativa rutiner m. m. till den faktiska utveckling som ägt rum sedan organisationens start år 1964 och till de överenskommelser som träffats mellan medlemsstaterna vid rådsmöten under år 1971. I avvaktan på att ändringarna i konventionen skall träda i kraft har överenskommelse träffats om ett modellavtal för tillämpade satellitprojekt. Detta modellavtal har utarbetats i enlighet med ovan redovisade principer för finansiella åtaganden m. m. Det tidigare nämnda avtalet om en satellit för flygtrafikkontroll, det s. k. acronautiska projektet, är baserat härpå.

2.2 ESRANGE

2.2.1 Avtal och ersättningar

Genom beslut av 1962 års riksdag (prop. 1962: 85, UU 1962: 2, rskr 1962: 232) bemyndigades Kungl. Maj:t att träffa avtal med ESRO om upplåtelse till organisationen av ett markområde i närheten av Kiruna avsett för uppskjutning av sondraketer för vetenskapliga experiment i norrskenszonen. Avtalet ingicks år 1964. I samband därmed underställdes vissa delar av avtalet riksdagen (prop. 1964: 69 s. 56, SU 1964: 109, rskr 1964: 247). Avtalet, som reviderades år 1971 (prop. 1971: 1 bil. 10 s. 343, UU 1971: 3, rskr 1971: 84), ingicks för en tid av åtta år med automatisk förlängning för tre år i sänder, om det inte sägs upp skriftligen tre år i förväg. Med stöd av avtalet har dessutom ett särskilt avtal med ESRO träffats år 1966 om upplåtelse av mark för en observationsstation i närheten av försöksplatsen.

Försöksplatsen ESRANGE omfattar dels ett basområde, från vilket uppskjutningarna sker, dels ett nedslagsområde som omfattar totalt ca 5 600 kvadratkilometer. Enligt 1964 års avtal skall ESRO för nyttjanderätten till basområdet erlagga en symbolisk hyra av en krona per år. I avtalet förutsätts att ESRO:s verksamhet kommer att föranleda såväl intrång i renbetesrättigheter som skador på renar och växande skog förorsakade av nedfallande raketer, minskade intäkter av jakt och fiske samt andra, personliga olägenheter för samer och enskilda jordägare. Sverige har i avtalet utfäst sig att svara för ersättning för sådana skador, intrång och olägenheter. I gengäld har ESRO till Sverige erlagt dels ett engångsbelopp av ca 2 milj. kr., dels en årlig ersättning om 80 000 kr. För att kompensera det intrång och de personliga olägenheter, som ESRO:s verksamhet skulle komma att förorsaka samerna, har man byggt en skogsbilväg samt uppfört vissa renstängsel. Kostnaderna för underhåll av skogsbilvägen liksom även ersättningar till enskilda jordägare, samer och samefonden för intrång i renbetesrätt och för minskade inkomster av jakt och fiske har bestridits ur det årliga ersättningsbeloppet från ESRO. Till grund för ersättningsbestämmelserna i avtalet med ESRO ligger överenskommelser mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena. samt de enskilda markägarna, å andra sidan. Dessa överenskommelser gäller för samma tid som avtalet med ESRO. För den mark som behövs för observationsstationen betalar ESRO till Sverige en symbolisk hyra av en krona per år. Dessutom har ESRO för sin rätt enligt avtalet om observationsstationen betalat ett engångsbelopp om 4 000 kr., vilket skall utgöra kompensation, en gång för alla, till berörda renskötande samer.

Enligt bemyndigande av 1971 års riksdag (prop. 1971: 1 bil. 10 s. 346, UbU 1971: 3, rskr 1971: 84) utgår 25 000 kr. ur anslaget Europeiskt

samarbete inom rymdforskningen m. m. som ersättning till berörda parter för viss utvidgning av nedslagsområdet.

2.2.2 Verksamhet och utrustning

ESRANGE är jämte den norska sondraketförsöksplatsen på Andöya i norra Lofoten den enda försöksplatsen i Europa på hög latitud. Andöya kompletterar ESRANGE genom att forskarna har möjlighet att från den norska försöksplatsen skjuta till mycket höga höjder. ESRANGE har å sin sida den fördelen att nedslagsområdet, till skillnad från Andöya, är beläget helt över land. Sönderna med vetenskaplig mätutrustning kan härigenom lättare bärgas. För vissa typer av experiment är detta av stort värde. ESRANGE och Andöya är dessutom belägna inom den s. k. norrskenszonen, ett förhållande som är avgörande betydelse för vissa slag av försök. Det nordliga läget medför att grynings- och skymningsperioderna vår och höst är utsträckta, något som är ett nödvändigt krav för andra typer av vetenskapliga undersökningar. Med hänsyn till dessa förhållanden är ESRANGE särskilt väl lämpad för bl. a. norrskensforskning och forskning rörande s. k. nattlysande moln. ESRANGE:s höga tekniska standard och fördelaktiga läge nära ett väl utvecklat samhälle som Kiruna gör att ESRANGE väl fyller de krav som forskare ställer på en sondraketförsöksplats.

Från ESRANGE har sedan invigningen år 1966 152 sondraketuppskjutningar ägt rum. Försöksplatsen har använts för dels skjutningar inom ramen för ESRO:s sondraketprogram, dels sondraketförsök utanför ESRO:s program. Inom ramen för det svenska sondraketprogrammet har 16 uppskjutningar genomförts vid ESRANGE.

ESRANGE är tekniskt välutrustad. Efterhand har en alltmer omfattande utrustning byggts upp för de funktioner vilka erfordras vid sondraketförsök. Bland de viktigare tekniska systemen märks anläggningarna för klargöring och avfyring av sondraketerna, olika system för inmätning av flygbanor och nedslagspunkter, elektroniska system för överföring av mätdata från sondraketerna till marken för registrering och bearbetning, vetenskaplig apparatur för mätningar från marken samt vindmätutrustning. Härtill kommer omfattande transmissions-, kommunikations- och indikeringsystem för styrning av de olika funktionerna vid försök.

På ESRANGE finns byggnader och utrustning för administration och för underhåll. Raketernas nedslagsområde ligger norr om basområdet. Fast bebyggelse förekommer endast i ringa omfattning inom detta område. ESRO har där uppfört skyddsrum, avsedda att i samband med raketskjutningar användas av renskötande samer och tillfälliga besökare.

Huvuddelen av utrustningen finns i olika byggnader. Flertalet kontrollfunktioner är placerade i en huvudbyggnad som omfattar ca 970

kvadratmeter. Ca 1 km från huvudbyggnaden ligger raketklargöringsområdet med speciellt utformade byggnader. På en höjd belägen ca 2 km från huvudbyggnaden, men inom basområdet, ligger en radarstation. Ca 40 km från basområdet, ungefär mitt i nedslagsområdet, ligger en observationsstation med omfattande vetenskaplig registrerutrustning.

ESRO:s fasta personalstyrka uppgick år 1971 till ca 95 man. Under försök måste i regel den som använder försöksplatsen dessutom sätta in egen personal, bl. a. för att omhändera utrustning som användaren temporärt för med sig för att komplettera befintlig utrustning. Vid försök uppgår därför den operationella personalen i regel till drygt hundra personer.

ESRO:s investeringar på ESRANGE uppgår till sammanlagt drygt 50 milj. kr., varav omkring 30 milj. kr. i teknisk utrustning. Större delen av dessa investeringar gjordes under åren 1966 och 1967.

2.2.3 Övertagande

Förhandlingarna om ESRO:s fortsatta vetenskapliga program visade att flertalet medlemsstater önskade att ESRO:s program i fortsättningen skulle koncentreras till satellitprojekt. Den administrativa rutinen inom ESRO ansågs vara alltför tungrodd för att motivera dess användning vid organisation av forskarsamarbete i gemensamma sondraketexperiment. Sådana experiment ansågs ligga inom medlemsländernas egen förmåga att genomföra och finansiera och några stordriftsfördelar stod inte att vinna genom att använda ESRO. Under diskussionerna härom stod det under våren 1971 allt klarare, att ESRO inte önskade behålla ansvaret för ESRANGE.

Mot denna bakgrund inleddes våren 1971 förhandlingar mellan Sverige, ESRO och ESRO:s medlemsstater samt i ett senare skede även med norska myndigheter. Med hänsyn till bl. a. ESRANGE:s fördelaktiga läge och de investeringar som gjorts förklarade man sig därvid från svensk sida beredd att driva försöksplatsen i svensk regi, om finansiella bidrag kunde garanteras från de övriga länder vilkas forskare använder försöksplatsen. Förhandlingarna ledde i december 1971 fram till en överenskommelse, vilken omfattar dels ett avtal i form av ett protokoll mellan ESRO och Sverige om Kirunaavtalets upphörande, dels ett garantiavtal mellan ESRO, vissa av ESRO:s medlemsländer och Sverige om fortsatt drift av ESRANGE. Kungl. Maj:t har den 17 december 1971 beslutat att Sverige skall underteckna nämnda protokoll och avtal med förbehåll för riksdagens godkännande. I stort innebär de två avtalen följande.

ESRO:s ansvar för ESRANGE upphör den 30 juni 1972. Samtidigt upphör också det hittills löpande Kirunaavtalet mellan ESRO och Sverige att gälla. Den 1 juli 1972 övertar Sverige ansvaret för ESRANGE

och den fortsatta driften av försöksplatsen. Sverige övertar enligt protokollet äganderätten till de fasta anläggningarna på ESRANGE och till större delen av utrustningen där. Härför skall Sverige betala ESRO 5 000 AU. Återstående utrustning på ESRANGE, främst fordon och kontorsmaskiner inköpta efter den 1 januari 1970, har Sverige rätt att köpa i den mån ESRO inte vill behålla denna utrustning helt eller delvis. Priset för hela denna utrustning är 42 000 AU.

Sverige åtar sig enligt garantiavtalet att mot ersättning hålla försöksplatsen operationell. Det sätt på vilket försöksplatsen skall drivas och den utrustning med vars hjälp detta skall kunna ske har inte definierats närmare i garantiavtalet. Av avtalet följer dock att Sverige kommer att göra väsentliga ändringar i utrustning och driftsätt.

Verksamheten vid ESRANGE kommer att regleras främst av garantiavtalet, som i detta avseende torde komma att omfatta ESRO och vissa av ESRO:s medlemsstater, nämligen Belgien, Frankrike, Nederländerna, Schweiz, Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland. Garantiavtalet gäller för en tid av fem år och kan förlängas genom överenskommelse mellan parterna. Enligt avtalet skall verksamheten på ESRANGE fortfarande bedrivas inom ESRO:s ram i form av ett s. k. specialprojekt enligt artikel VIII i ESRO:s konvention. Deltagarna i projektet kommer att upprätta en rådgivande programkommitté med främst vissa samordnande uppgifter och med ett sekretariat vid ESRO:s huvudkontor i Paris.

Det visade sig under de förhandlingar som ledde fram till avtalen att övriga ESRO-länders villighet att garantera användning av ESRANGE och därigenom deras bidrag för att täcka kostnaderna kunde väntas öka om garantiavtalet omfattade såväl ESRANGE som den norska försöksplatsen på Andöya, vilken drivs av Norges teknisk-naturvetenskapliga forskningsråd. Överläggningar mellan berörda svenska och norska expertorgan visade att förutsättningar härför fanns och att ett samarbete skulle kunna göra ömsesidiga rationaliseringar möjliga. Andöya inkluderades därför i garantiavtalet varjämte man kom överens om att ett särskilt svensk-norskt avtal skulle ingås.

De ESRO-länder som deltar i specialprojektet har för den femårsperiod som börjar den 1 juli 1972 garanterat vissa fasta bidrag till kostnaderna för ESRANGE, Andöya och den rådgivande kommittén vid ESRO:s huvudkontor. Dessa bidrag kommer årligen att uppgå till totalt 860 000 AU (i 1971 års priser). Varje land som garanterar ett visst belopp har rätt att använda ESRANGE eller Andöya ett visst antal veckor som står i proportion till det garanterade beloppet. Då ett land på denna grund nyttjar något av fälten skall det betala 5 000 AU per vecka som ersättning för rörliga kostnader. Om något annat land önskar använda fälten skall priset därför bestämmas efter särskilda

grunder. De fasta bidragen om 860 000 AU fördelas så att högst 30 000 AU avser bidrag till ESRO för den rådgivande kommittén, 580 000 AU bidrag till ESRANGE och 250 000 AU bidrag till Andöya.

De svenska och norska bidragen till de båda skjutfälten ingår inte i de nu angivna beloppen. Sverige skall enligt garantiavtalet lämna ett årligt bidrag till ESRANGE om 240 000 AU. Sverige skall dessutom på ESRANGE göra investeringar om högst 400 000 AU under den femåriga avtalsperioden. Norge har å sin sida garanterat ett årligt tillskott till driftkostnaderna på Andöya om 210 000 AU.

Det svensk-norska avtal som förutsätts i garantiavtalet skall på norsk sida ingås av Norges teknisk-naturvetenskapliga forskningsråd. Avtalet föreligger i ett utkast, varom enighet i sak råder. Av detta utkast framgår bl. a. att vid fördelningen av sondraketförsök mellan de två försöksplatserna hänsyn skall tas till användarnas behov och önskemål, varjämte ett rationellt utnyttjande av de båda försöksplatserna skall eftersträvas. För att förbilliga driften skall vidare, såvitt möjligt, personal och utrustning kunna flyttas mellan försöksplatserna. En särskild samarbetskommitté med uppgift att avge rekommendationer i syfte att samordna verksamheten vid försöksplatserna föreslås även bli upprättad.

2.3 Det nationella rymdforskningsprogrammet

Svenska rymdforskare har under senare delen av 1960-talet haft möjligheter att bedriva experimentell rymdforskning med hjälp av raket och satelliter inom ESRO:s satellit- och sondraketprogram, det nationella sondraketprogrammet och genom att delta i andra internationella samarbetsprojekt.

Kostnaderna för verksamheten har täckts genom det svenska bidraget till ESRO och genom de särskilda medel som forskningsrådets rymdnämnd genom anslag från främst NFR och STU haft ansvaret för. Den sammanlagda medelsanvisningen till vad som väsentligen har varit det totala svenska rymdforskningsprogrammet har de senaste budgetåren uppgått till (i milj. kr.):

	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72
Svensk ESRO-utgift	13,0	12,5	15,3	18,2
Rymdnämndens program	5,6	6,3	6,1	6,1
Summa	18,6	18,8	21,4	23,3

Rymdnämnden har haft frihet att utforma ett program inom ramen för de medel som ställts till dess förfogande av NFR och STU samt i viss utsträckning även av FOA och MFR. Den ekonomiska ramen och bidragens ursprung under senare år framgår av följande tabell (i milj. kr.)

	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72
Från NFR	2,7	3,0	3,0	2,9
STU	2,4	2,8	2,9	3,0
Övriga	0,5	0,5	0,2	0,2
Summa	5,6	6,3	6,1	6,1

Rymdnämnden har i syfte att öka det totala utbytet strävat efter att föra samman forskarnas olika experiment i ett samplanerat försöksprogram. Genom nämndens planeringsinsatser har efterhand det nationella sondraketprogrammet blivit den dominerande nationella verksamhetsformen. Rymdnämnden har genom årliga beställningar till den s. k. rymdtekniska gruppen, för vilken en redogörelse lämnas i det följande, uppdragit åt denna att svara för de tekniska och organisatoriska uppgifterna vid genomförandet av programmet.

Rymdnämndens program har kostnadsmässigt fördelats på å ena sidan det nationella sondraketprogrammet och å andra sidan svenska forskares utnyttjande av experimenttillfällen inom ramen för ESRO:s program. Programmens ekonomiska omfattning framgår av följande tabell (i milj. kr.)

	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72
ESRO satellitexp.	1,0	0,6	1,1	1,2
ESRO sondraketexp.	1,0	0,8	0,4	0,2
Nationella exp.	2,2	3,5	3,2	3,3
Gemensamma kostnader	1,4	1,4	1,4	1,4
Summa	5,6	6,3	6,1	6,1

2.4 Nuvarande rymdorganisation i Sverige

Bland de organ som verkar inom rymdområdet i Sverige är det tre som intar eller har intagit en särställning. De tre organen är svenska ESRO-kommittén, forskningsrådets rymdnämnd och den s. k. rymdtekniska gruppen.

Svenska ESRO-kommittén är en kommitté inom utbildningsdepartementet. Den tillsattes i samband med att Sverige år 1964 blev medlem av ESRO och har till uppgift att vara kontaktorgan med ESRO. Detta innebär att kommittén har ansvaret för dels den svenska representationen i ESRO och samordningen inom Sverige av olika frågors handläggning inom ESRO-organen, dels vissa frågor i samband med verksamheten vid ESRANGE. Till en del anlitar kommittén den rymdtekniska gruppen för vissa uppgifter enligt uppdrag som regleras i årliga beställningar. Ledamöterna i ESRO-kommittén representerar berörda departement, aktiva rymdforskare och industrin.

Forskningsrådets rymdnämnd för vars verksamhet en redogörelse lämnats i det föregående, inrättades år 1964 genom en överenskommelse mellan NFR, dåvarande statens tekniska forskningsråd, numera STU samt MFR och FOA. Ledamöterna i nämnden har företrätt de aktiva

forskarna, MFR, NFR, STU och FOA, industrin samt televerket. Rymdnämndens ledamöter ställde den 1 juli 1971 sina platser till förfogande. NFR och STU beviljade emellertid anslag för avveckling av nämndens sondraketprogram under budgetåret 1971/72 och tillsatte en interimistisk ledningsgrupp för rymdfrågor.

Rymdtekniska gruppen bildades år 1962 av den samma år tillsatta statliga rymdkommittén. Gruppens arbetsuppgifter dominerades fram till år 1965 av de s. k. Kronogårdsförsöken. Gruppen hölls personellt och funktionellt intakt vid rymdkommitténs avgång och placerades efter någon tid vid AB Teleplan (dåvarande TUAB Telcutredningar AB) som en fristående avdelning. Gruppens verksamhet regleras f. n. av ett avtal mellan rymdnämnden och svenska ESRO-kommittén. Gruppens verksamhet har en årlig omslutning av ca 3,5 milj. kr., huvudsakligen genom årliga beställningar från främst rymdnämnden, men även svenska ESRO-kommittén. Gruppens viktigaste uppgifter är bl. a. *planering och genomförande av rymdnämndens nationella sondraketprogram i samarbete med forskare och med hjälp av svensk industri, viss teknisk utvecklingsverksamhet samt tillhandahållande av expertis i rymdfrågor åt departement och myndigheter.*

3 Departementspromemorian

3.1 Inledning

Departementspromemorian (Ds I 1972: 1) *Organisation och finansiering av rymdverksamhet* har, som jag inledningsvis redovisade, utarbetats mot bakgrund av Sveriges ställningstaganden till det fortsatta europeiska rymdsamarbetet. I promemorian föreslås riktlinjer för organisation och finansiering av hela den svenska rymdverksamheten.

I det följande redovisas kortfattat de i promemorian framlagda förslagen och de huvudsakliga överväganden som ligger till grund för dessa.

3.2 Rymdverksamhetens motiv och intressenter

Rymdverksamhetens motiv och därmed dess intressenter är enligt promemorian knutna både till rymdverksamheten som medel att nå mål och till själva målen.

Ett motiv hänger samman med rymdverksamhetens olika tillämpningar och de mål som härigenom kan nås. Ett annat motiv ligger i det teknologiska värdet av rymdteknisk utveckling och förhållandet att utvecklingen inom vissa teknikområden under sextioalet ofta till en del har skett i rymdtekniska tillämpningar. Ett tredje motiv hänger samman med att rymdverksamheten ofta initieras och bedrivs i internationellt samarbete. Internationella organisationer och samarbete av del-

vis nytt slag har upprättats för olika syften. Som exempel härpå nämns i promemorian det europeiska industrisamarbete som vuxit upp kring ESRO:s program och som tillmäts stor betydelse genom att det öppnar annars svårframkomliga samarbetsvägar för svensk industri.

De tre tillämpningsområden som idag är mest aktuella för svensk del genom ESRO:s tillämpningsprogram är av direkt intresse för vissa myndigheter. Televerket och i vissa avseenden även Sveriges Radio är självklara intressenter i frågor om telekommunikation via satelliter. Luftfartsverket berörs av de rymdtekniska tillämpningar som syftar till att etablera system för flygtrafikkontroll. I framtida utvecklingar av dessa satellitsystem kan navigationsfunktionen leda till att sjöfartsverket får en liknande roll. SMHI är som ansvarig för vädertjänsten huvudintressent för de meteorologiska rymdtillämpningarna.

Forskningsråden, främst det naturvetenskapliga men även det medicinska, samt vissa institutioner vid universitet och högskolor är intressenter till följd av rymdverksamhetens vetenskapliga innehåll och till följd av intresset för internationellt forskningssamarbete. NFR har haft och har tillsammans med STU en huvudroll bland de organisationer hos vilka ansvaret för rymdverksamheten hittills legat. STU:s intresse följer dels av rymdverksamhetens teknologiska innehåll, dels av STU:s intresse för sådan utveckling inom vissa samhällssektorer där rymdtekniken kan komma att spela en betydelsefull roll. Ett tredje skäl för STU:s intresse är rymdteknikens tekniskt/industriella konsekvenser.

Även vissa företag har intresse av att arbeta med rymdteknik eller att åtminstone följa den internationella rymdtekniska utvecklingen. Detta intresse är en följd av rymdverksamhetens teknologiska innehåll, den ökande marknaden för avancerade produkter som rymdtillämpningarna ger upphov till och det internationella industrisamarbete som vuxit upp kring rymdverksamheten. Det är i första hand fråga om företag som har kompetens, resurser och erfarenhet från militärteknisk utveckling, som i tekniskt hänseende är likartad den rymdtekniska. En grupp företag har sammanslutit sig i en intresseorganisation, Gruppen Rymdteknik inom Sveriges mekanförbund. Medlemmarna är följande: AGA AB, Allmänna Svenska Elektriska AB, AB Bofors, Axel Johnson Institutet för industriforskning, Boliden AB, Philips Teleindustri AB, Saab-Scania AB, SATT Elektronik AB, Standard Radio & Telefon AB, Svenska AB Philips, Svenska Radio AB, Telefon AB L M Ericsson, Volvo-Flygmotor AB.

3.3 Principer för omorganisation

En omorganisation av svensk rymdverksamhet kan och bör enligt promemorian ske, då förutsättningar numera finns för en långsiktig bedömning av det internationella rymdsamarbetets utveckling.

Verksamheten inom ESRO kan förväntas stabilisera sig efter de i det föregående redovisade riktlinjerna. Förutsättningarna för den svenska rymdverksamheten har därigenom förändrats väsentligt. Rymdverksamhetens betydelse för svensk industri har, framhålls i promemorian, kunnat verifieras genom överläggningar med vissa berörda företag. En omorganisation motiveras även av forskningsrådets rymdnämnds avgång och de framställningar som NFR och STU har gjort i anledning härav. I framställningarna hemställdes om en översyn av den svenska rymdverksamhetens organisation.

Utgångspunkten för det organisationsförslag som läggs fram i promemorian är en analys av programstrukturen. Den rymdverksamhet som är av intresse för samhället kan enligt promemorian indelas i två grupper efter verksamhetens mål. Målet är antingen vetenskapligt motiverat eller förknippat med en utveckling av en ekonomiskt/teknologiskt motiverad tillämpning av rymdtekniken. Alla nu aktuella statliga rymdaktiviteter kan grupperas under endera av de två huvudrubrikerna rymdforskning och rymdtillämpningar. Denna indelning rättfärdigas, enligt promemorian, av att de båda aktivitetstyperna har skild intressentstruktur och av att utvecklingstendenserna för dem är fundamentalt olika. Mellan de båda grupperna finns emellertid även beröringspunkter, främst genom att samma teknik i stora delar används och genom att den industri som deltar är densamma.

Utifrån dessa slutsatser konstateras i promemorian att en omorganisation av svensk rymdverksamhet bör göras, vilken tar hänsyn till såväl olikheterna som likheterna mellan rymdforskning och rymdtillämpningar. Därvid är *en* statlig rymdorganisation att föredra framför nuvarande ordning. Största möjliga integration bör eftersträvas vid genomförande av de program som kräver likartade tekniska och personella resurser. En klar distinktion mellan programutformning å ena sidan och genomförande av de integrerade programmen under resursansvar å den andra blir härmed nödvändig. Två ansvarsmässigt åtskilda men väl samarbetande organ, som fullgör var sin av dessa funktioner är den organisatoriska principlösningen, som förordats i promemorian.

Om principen att inrätta en organisation för rymdverksamheten i stället för existerande organ accepteras, uppkommer enligt promemorian frågan om denna organisations relation till de övriga statliga organ, som på olika sätt har funktioner inom rymdområdet. Dessa organ är dels de myndigheter som är intresserade av rymdtillämpningarnas mål, dels de vetenskapliga institutioner som bedriver rymdforskning. Alla dessa organ har intresse av att vara representerade och är främst intresserade av att organisationen genomför sina program så effektivt som möjligt. För STU och NFR är situationen enligt promemorian mera mångfasetterad. Särskild hänsyn måste tas härtill då rymdorganisationen utformas.

I promemorian konstateras att NFR:s huvuduppgift är att efter be-

dömning ge anslag till forskningsprojekt inom det naturvetenskapliga området, bl. a. för experimentell verksamhet. NFR:s apparat för administration av anslag är väl utvecklad. En dubblering av denna funktion är inte önskvärd. Ett samarbete bör därför, enligt promemorian, etableras mellan rymdorganisationen och NFR innebärande att NFR formellt ger anslag sedan rymdorganisationen anvisat försöksmöjligheter i sitt rymdforskningsprogram och fastställt en totalram för anslag till forskningsprojekt. Avvägningen mellan NFR:s och rymdorganisationens arbete bör vara sådan att NFR inte behöver ett särskilt beredande organ för rymdfrågor, utan löser sin uppgift inom ramen för sina ordinarie arbetsformer.

STU:s rymdintressen anges i promemorian vara av flera slag. För vissa rymdtillämpningar uppträder STU som ställföreträdande avnämare. Detta gäller i det fall då den samhällssektor inom vilken tillämpningar faller inte har resurser för att ta ansvaret för den långsiktiga tekniska utvecklingen för sektorn i fråga. STU har också intresse för rymdverksamhet av teknologiska motiv och för dess tekniskt-industriella betydelse. STU:s funktion som ställföreträdande avnämare för rymdtillämpningar föreslås i promemorian bli övertagen av en rymddelegation, som bör ha denna funktion som en av sina huvuduppgifter. STU är även intressent på grund av rymdteknikens tekniskt-industriella potential. STU är härvid den myndighet som anger kriterierna för statligt utvecklingsstöd åt teknologiska och industriella utvecklingsprojekt och bör fortsätta att utöva denna funktion även för nya projekt inom rymdområdet. Rymdorganisationen och STU bör dela på uppgiften på så sätt att STU, i regel efter ansökan från industrin, på sedvanligt sätt prövar möjligheterna att bidra till finansieringen av utvecklingsprojekt inom rymdområdet. STU:s uppföljande och övervakande funktion vid projektens genomförande bör emellertid kunna utövas av rymdorganisationen. Genom ett arrangemang av detta slag kommer, enligt promemorian, en prövning att ske av eventuella nya nationella rymdtekniska projekt i konkurrens med projekt inom andra områden.

3.4 Förslag till organisation

Beträffande rymdorganisationens verksamhetsform konstateras i promemorian att varken rymdverksamhetens omfattning eller den säkerhet varmed utvecklingen kan överblickas motiverar att ett permanent organ för rymdverksamhet etableras. Inte heller är det, med hänsyn till verksamhetens särart och dess särskilda intressentstruktur, lämpligt att ge ett befintligt organ programfunktionen inom rymdområdet. Däremot är det enligt promemorian lämpligt att tills vidare inrätta en *statens delegation för rymdverksamhet*. En lösning av detta slag har, enligt promemorian, den interimistiska karaktär som svarar mot rymdverksamhetens situa-

tion. Lösningen bör emellertid inte betraktas som extremt kortsiktig. I promemorian bedöms en sådan delegation kunna ta ansvaret för rymdverksamheten under åtminstone en femårsperiod. Delegationen föreslås bli inrättad den 1 juli 1972. Ledamöterna föreslås bli utsedda av Kungl. Maj:t. De bör representera berörda departement samt forsknings-, avnärmar- och industriintressen. Med tanke på de resurser som delegationen bör förfoga över, den verksamhet för vilken den kommer att svara och verksamhetens tekniska komplexitet görs i promemorian den bedömningen att de verkställande uppgifterna inte kan styras av enbart ett sekretariat vid delegationen. Ett särskilt *bolag*, som nära samarbetar med delegationen är den lösning som förordas.

Ett aktiebolag föreslås bli bildat och börja sin verksamhet den 1 juli 1972. Bolaget förutses i promemorian få fyra huvuduppgifter, nämligen att verkställa det nationella sondraketsprogrammet i huvudsaklig överensstämmelse med nuvarande former, att svara för driften av ESRANGE, att fullgöra sekretariats- och utredningsuppgifter åt bl. a. rymddelegationen samt att inom ramen för delegationens program för rymdtillämpningar och i överensstämmelse med överenskommelser mellan staten och industrin vidta sådana åtgärder som främjar uppbyggnad och internationell maknadsföring av svensk rymdteknisk kompetens vid företag och statliga institutioner.

Det beslut, som innebär att Sverige nu föreslås delta i hela det expanderade ESRO-programmet, föregicks av överläggningar med industrin, särskilt de företag som hittills haft det huvudsakliga utbytet av Sveriges medlemskap i ESRO, nämligen SAAB och L M Ericsson. Syftet med dessa överläggningar var att dels utröna företagens egen värdering av rymdverksamheten, dels finna sådana former för samverkan mellan staten och berörd industri att ett gemensamt utbyte av rymdverksamheten och då särskilt Sveriges ESRO-medlemskap skulle kunna garanteras. De förhandlingar som sålunda inleddes och för vilkas förutsättningar en redogörelse lämnas i promemorian var inte avslutade då promemorian lades fram.

3.5 Förslag till finansiering

Delegationens verksamhet har i promemorian delats in efter programbudgetprinciper i tre huvudprogram, nämligen rymdforskning, rymdtillämpningar och myndighetsuppgifter.

Programmet rymdforskning avses till större delen bli finansierat över åttonde huvudtiteln. I övrigt beräknas finansieringen ske över trettonde huvudtiteln. De medel som förutses komma att ställas till delegationens förfogande över statsbudgeten beräknas för budgetåret 1972/73 bli ca 18 milj. kr. över åttonde huvudtiteln och ca 15 milj. kr. över trettonde huvudtiteln.

Eftersom delegationen kommer att ha vissa intäkter bör anslagen till delegationen enligt förslaget beräknas efter nettoredovisningsprincip. De medel, som övriga medlemsstater inom ramen för garantiavtalet om ESRANGE tillskjuter för drift av försöksplatsen, bör av delegationen behandlas som en intäkt under programmet rymdforskning. Sådana medel som industrin efter överenskommelse med staten tillskjuter för svensk rymdverksamhet bör av delegationen behandlas som en intäkt under programmet rymdtillämpningar.

Bolagets verksamhet förutses i promemorian bli finansierad huvudsakligen genom periodiska, företrädesvis årliga, beställningar från rymddelegationen. Bolaget kan väntas få vissa intäkter utöver beställningarna från delegationen men i anslutning till dessa uppgifter. Bland dessa märks sådana driftsintäkter för ESRANGE, som inte faller inom ramen för överenskommelsen om ESRANGE. Intäkterna i övrigt blir beroende av utformningen av eventuella kommersiella funktioner för bolaget. Direkta kostnader, som bolaget får för marknadsföring av andra företags och institutioners kompetens, bör ej belasta bolaget utan dem, för vilkas räkning verksamheten bedrivs.

4 Remissyttrandena

Det organisationsförslag som läggs fram i promemorian tillstyrks i sina huvuddrag av så gott som samtliga remissinstanser. I ett antal remissyttranden tas vissa detaljfrågor upp i anslutning till promemorian förslag. I andra yttranden diskuteras vissa övergripande principfrågor, vilka inte direkt avser i promemorian behandlade förhållanden.

4.1 Svenskt deltagande i ESRO

Endast ett fåtal remissinstanser tar upp frågan om Sveriges deltagande i ESRO:s program. I de fall detta sker tillstyrks ett fortsatt och utvidgat deltagande i samarbetet inom ESRO, vilket är en förutsättning för promemorian förslag till omorganisation av den svenska rymdverksamheten. Från industrihåll uttrycks tillfredsställelse med att Sveriges ESRO-deltagande utökats till att omfatta ESRO:s tillämpningsprogram. *SMHI* tillstyrker deltagandet i ESRO:s tillämpningsprojekt för meteorologi. *Televerket* och *luftfartsverket* tar upp vissa frågor om det vidare internationella samarbetet i anslutning till deltagandet i telekommunikations- och flygtrafikprojekten. Sveriges övertagande av ESRANGE har inte heller varit föremål för remissinstansernas uppmärksamhet. Det tillstyrks dock indirekt av de remissinstanser som med tillfredsställelse konstaterar att en bättre balans nu kommer att

åstadkommas mellan nationellt bedriven rymdforskning och deltagandet i det europeiska rymdforskningssamarbetet.

4.2 Organisationsprinciperna

Samtliga remissinstanser stöder promemorians bedömning att en omorganisation av den svenska rymdverksamheten nu kan och bör göras. Så gott som samtliga tillstyrker också att ansvaret för rymdverksamheten samlas i en organisation under en delegation för rymdverksamhet med helhetsansvar för program- och policyutformning.

Statskontoret framhåller i sitt yttrande att det enligt dess bedömning finns övertygande skäl att nu bilda ett centralt organ för rymdverksamheten. *Statskontoret* instämmer i promemorians bedömning att ett sådant centralorgan inte utan vidare bör betraktas som en permanent institution och att det kan vara riktigt att räkna med en period av omkring fem år innan man på nytt tar upp frågan om vilken centralorganisation som behövs på rymdområdet. Även i några andra yttranden görs reservationen, att den föreslagna organisationsprincipen utgör en god men interimistisk lösning.

Förslaget att vid utformningen av rymdorganisationen skilja på de programutformande och de verkställande/resursförvaltande funktionerna tillstyrks likaså av så gott som samtliga instanser. Det stora flertalet tillstyrker också att det verkställande/resursförvaltande organet utformas som ett särskilt bolag i enlighet med promemorians förslag. Reservationer härvidlag görs dock i yttrandena från *statskontoret*, *FOA*, *FFA*, *mekanförbundet* och *SAAB*.

Statskontoret, liksom *FOA*, anser att materialet i promemorian inte är tillräckligt för att realbehandla förslaget att bilda ett rymdbolag. *Statskontoret* konstaterar dock att det förefaller finnas väsentliga fördelar i bolagsformen vad gäller driften av *ESRANGE*. Staten bör emellertid inte avhända sig möjligheterna till direkt inflytande på den fortsatta verksamheten där.

FFA hänvisar i sitt remissyttrande till att *FFA* vid remissbehandlingen år 1964 av förslaget från den dåvarande rymdkommittén föreslog, att det av kommittén föreslagna rymdinstitutet skulle förläggas till *FFA*. *FFA* anser att skälen idag är ännu starkare än år 1964 att förläggas rymdverksamhetens verkställande/resursförvaltande funktioner till *FFA*. Anledningen anges främst vara det starka släktskap som *FFA* anser råda mellan rymd- och flygteknisk verksamhet och det förhållandet att man utomlands ofta förlagt rymdteknisk verksamhet till *FFA*:s utländska motsvarigheter. *FFA* anger vidare att försvarets minskade beläggning på *FFA*:s resurser skapar ökat utrymme för insatser inom samma eller näraliggande kompetensområden.

I remissyttrandena från *mekanförbundet* och *SAAB* tillstyrks att de

verkställande/resursförvaltande uppgifterna ges åt en särskild organisation, men att det kan diskuteras om denna bör ha bolagsform eller annat status. Organisationen bör inte få egna resurser för tekniskt utvecklingsarbete utan bör repliera på resurserna inom befintliga företag. Det vore olämpligt, anförs i de båda remissyttrandena, om konkurrensförhållanden och intressekollisioner uppkommer mellan organisationen och berörd industri.

Beträffande promemorians motiv och principer för omorganisation kan sammanfattningsvis konstateras att remissinstanserna så gott som enhälligt tillstyrker tillskapandet av delegationen med dess i promemorian föreslagna uppgifter och likaså att ett särskilt organ skapas för de verkställande/resursförvaltande uppgifterna, väsentligen i enlighet med promemorians förslag.

Några remissinstanser, däribland *FOA*, *UKÄ*, *MFR*, *NFR*, tar upp frågan om risken av att rymdforskningen genom inrättandet av en särskild delegation kan komma att undandras en jämförelse med andra forskningsområden. Remissinstansernas överväganden leder här bl. a. till rekommendationer att i delegationen bör beredas plats för forskningsrådsrepresentanter.

Frågan om de svenska rymdforskargruppernas ställning och resurser tas upp av bl. a. *ledningsgruppen för rymdfrågor*, *NFR* och *KVA*. Man påpekar att dessa frågor inte behandlats i promemorian, trots att de utgör en viktig faktor vid en bedömning av rymdverksamheten. *NFR* och *KVA* understryker önskvärdheten av att Kiruna geofysisiska observatorium kan ges en organisation som tar hänsyn till dess betydelse för och möjligheter till medverkan i svensk och internationell rymdforskning. *KVA* och *ledningsgruppen för rymdfrågor* tar upp de svårigheter som uppkommer för den enskilde forskaren till följd av satellitprojektens långa genomloppstid.

4.3 Delegationen

I flertalet remissyttranden kommenteras delegationens uppgifter, sammansättning och verksamhetsformer. I dessa yttranden understryks vikten av olika faktorer, bland vilka oftast ingår önskemål om representation i delegationen och frågan om delegationens sekretariatsfunktioner. I departementspromemorian föreslås att delegationen så långt det är möjligt och lämpligt bör repliera på bolagets resurser för dessa funktioner. Ett antal remissinstanser, däribland *FOA*, *statskontoret*, *UKÄ*, *STU*, *NFR*, *KVA* och *ledningsgruppen för rymdfrågor* framhåller att delegationen bör ha ett från bolaget delvis helt fristående sekretariat. Bedömningen av i vilken utsträckning sekretariatet bör vara fristående växlar emellertid. Flertalet remissinstanser anser att en kompromiss kan göras på så sätt att huvuddelen av sekretariatsfunktionerna till-

godoses via bolaget, men att delegationssekretariatet dock har en egen identitet.

Ett antal remissinstanser tar upp frågan om hur bedömning av forskningsprojekt och anslagsgivning till forskarna skall kunna ske. Prome-morians förslag att NFR å delegationens vägnar ställer sina administrativa och kamerala resurser till förfogande tillstyrks som regel. *NFR* förklarar sig i sitt yttrande berett att åtaga sig uppgiften ifråga. Inrättandet föreslås i flertalet yttranden som berör frågan. Flera remissinstanser, däribland *FOA*, *STU*, *NFR*, *KVA* och *ledningsgruppen för rymdfrågor*, föreslår inrättandet av en rådgivande nämnd för forskningsfrågor inom delegationen. I denna nämnd bör sakkunskap inom rymdforskningen samt representanter från forskningsråd, *STU*, m. fl. vara representerade. Nämnden bedöms kräva en särskild sekreterare för forskningsfrågor och för att kunna hålla daglig kontakt med forskargrupperna.

Sveriges representation vid Förenta nationerna uppehåller särskilt sig vid verksamheten inom FN:s rymdkommitté och betonar den aktiva roll Sverige i detta sammanhang spelar. För att vårt land skall kunna motsvara de förväntningar som ställs är det av största vikt att svenska rymdpolitiska ställningstaganden kan baseras på ett samlat svenskt tänkande och byggas upp med utredningar på grundval av såväl teknisk som allmän expertis på svensk sida. Man understryker att delegationens verksamhet bör utformas på sådant sätt att de internationella och utrikespolitiska synpunkterna kan göra sig gällande med full tyngd. Detta krävs bland annat för att de principiella ställningstagandena i FN skall få full täckning också när det gäller beslut i andra organ. Utifrån dessa synpunkter tillstyrkes den föreslagna organisationen.

5 Departementschefen

5.1 Svenskt deltagande i ESRO

Rymdverksamhet har bedrivits i Sverige sedan slutet av 1950-talet. Sverige har även deltagit i det europeiska samarbetet inom rymdforskningen från dess början. År 1964 ratificerades konventionen angående upprättande av en europeisk organisation för rymdforskning, ESRO, av ett antal västeuropeiska stater, bl. a. Sverige (prop. 1962: 85, SU 1962: 75 och UU 1962: 2, rskr 1962: 195 och rskr 1962: 232; prop. 1964: 69 s. 56, SU 1964: 109, rskr 1964: 247). Enligt artikel II i konventionen har ESRO till syfte att för uteslutande fredligt ändamål möjliggöra och främja samarbete mellan europeiska stater inom rymdforskning och rymdteknik. De deltagande staterna har varit bundna av medlemskap i ESRO för åttaårsperioden 1964—1972.

Det huvudsakliga motivet för att bedriva rymdverksamhet var från

början vetenskapligt, även om rymdverksamhetens betydelse för den europeiska industrin spelade en viss roll. Sveriges engagemang i ESRO föranleddes närmast av en önskan att bereda svenska forskare möjligheter att delta i sådana experiment som skulle ha varit alltför kostnadskrävande att genomföra utan internationellt samarbete. Under senare år har emellertid rymdverksamheten i väsentliga avseenden ändrat karaktär. Man har alltmer uppmärksammat möjligheterna att utnyttja rymdtekniken för andra ändamål än rent vetenskapliga.

Det europeiska rymdsamarbetet har under 1960-talets senare del fortlöpande omprövats. Förhandlingar, som främst förts inom den europeiska rymdkonferensen (ESC), har rört bl. a. grundläggande programfrågor. Under år 1970 utarbetades ett förslag till vissa riktlinjer för den fortsatta planeringen av europeisk rymdverksamhet. De stater som deltog i förhandlingarna inom ESC kunde emellertid inte enas kring de föreslagna riktlinjerna. Mot denna bakgrund kom ESRO:s medlemsstater överens om att utreda förutsättningarna för en omorganisation av ESRO fr. o. m. år 1972 då organisationens första åttaårsperiod skulle löpa ut. Vid ett sammanträde med ESRO:s råd i december 1971 kunde sedan de huvudsakliga riktlinjerna för ESRO:s fortsatta program och verksamhetsformer fastställas.

De nya riktlinjerna för ESRO:s verksamhet innebär, som jag tidigare redovisat, att organisationens sondraketprogram skall upphöra och att samarbetet i fortsättningen skall koncentreras till satellitprojekt. Dessa kommer, liksom hittills varit fallet, att omfatta vetenskapliga projekt samtidigt som projekt för olika rymdtekniska tillämpningar kommer att få en ökande betydelse. Verksamheten delas in i ett grundprogram, ett vetenskapligt program och ett tillämpningsprogram.

Den ändrade inriktningen av ESRO:s verksamhet förutsätter att vissa ändringar görs i ESRO:s konvention. Arbetet härmed pågår inom en särskild arbetsgrupp. Förslag från arbetsgruppen kan väntas senare i år. Jag räknar med att under hösten 1972 kunna föreslå Kungl. Maj:t att förelägga riksdagen förslag till ändringar i ESRO:s konvention. Bland de ändringar i konventionen som kan väntas är bl. a. reglerna för de åtaganden ett land gör genom att delta i tillämpningsprojekten av intresse. Jag har tidigare redogjort för dessa reglers innebörd. I detta sammanhang vill jag endast peka på att reglerna kan innebära skyldighet att delta i ett projekt tills detta har slutförts. Detta gäller dock inte om de fastställda kostnaderna för projektet överskrider med mer än 20 %.

Bland de motiv för att bedriva rymdverksamhet som efter hand har tillkommit vill jag särskilt framhålla värdet för industrin av att kunna delta i det europeiska industrisamarbete som har vuxit fram som en

följd av beställningar från ESRO. Det är därför värdefullt att svenska företag och myndigheter får möjlighet att medverka i satellitprojekt.

Det hittillsvarande deltagandet i ESRO:s program har gett svensk industri ett tillfredsställande utbyte vad gäller uppdrag i form av utvecklingskontrakt. Vår andel av såväl de uppdrag som gets åt industrin som de experimenttillfällen som erbjudits svenska rymdforskare är tillfredsställande vid en jämförelse med den svenska andelen av bidragen till ESRO.

ESRO:s *vetenskapliga program* kommer, som jag tidigare redovisat att helt inriktas på satellitutveckling. I första hand kommer pågående satellitprojekt att fullföljas. För perioden 1972—1974 har kostnaderna för det vetenskapliga programmet fastställs till sammanlagt 112,4 MAU i 1971 års priser (*Million Accounting Units*; AU är organisationens finansiella beräkningsenhet och motsvarar f. n. 5,17321 kr.). Kostnaderna för Sveriges deltagande i detta program kan för samma period beräknas uppgå till ca 26,9 milj. kr.

Sveriges deltagande i ESRO:s program har även gett svenska forskare tillfredsställande utbyte i form av antalet antagna experiment. Svenska forskare har som nämnts kunnat hävda sig väl i konkurrensen om de experimenttillfällen som erbjudits inom ESRO:s hittillsvarande satellit- och sondraketprogram. ESRO:s medlemsstater har nu enats om att organisationens sondraketprogram skall upphöra och att det vetenskapliga programmet i fortsättningen skall omfatta endast satellitprojekt. Sondraketverksamheten förutsätts bl. a. av ekonomiska skäl i stället bedrivas enbart i nationell regi. För svensk rymdforskning, som till stor del har baserats på deltagande i ESRO:s sondraketverksamhet, innebär detta betydelsefulla förändringar. Antalet möjliga experimenttillfällen inom ESRO:s vetenskapliga program kommer nu att minska. Sveriges medverkan i ESRO:s vetenskapliga program har givetvis inneburit en stimulans av sådan i Sverige bedriven grundforskning som för sitt genomförande utnyttjat rymdteknik. Eftersom ESRO:s verksamhet nu kommer att ha sin tyngdpunkt i rymdtillämpningar bör frågan om resurser för fortsatt svensk rymdforskning, vad gäller såväl medverkan i ESRO:s vetenskapliga program som den därmed sammanhängande nationellt bedrivna verksamheten, förutsättningslöst omprövas. De svenska forskare som nu deltar med experiment i ESRO:s pågående satellitprojekt bör emellertid, enligt min mening, beredas tillfälle att fullfölja dessa. Jag förordar därför att Sverige deltar i ESRO:s vetenskapliga program under perioden 1972—1974, varefter frågan om fortsatt svensk rymdforskning får prövas på nytt.

Sveriges andel av kostnaderna för deltagande i det vetenskapliga programmet kommer vid bifall till vad jag nu förordat att väsentligt gå ned. De besparingar som härigenom uppkommer bör t. v. kunna användas för det svenska sondraketprogrammet för att till en del

kompensera bortfallet av experimenttillfällen i ESRO. Detta innebär att nuvarande anslag till nationell och internationell rymdforskning t. v. kommer att hållas på oförändrad nivå. De förslag som i det följande kommer att redovisas medför således endast en överföring till nationell rymdforskning av medel som hittills anvisats för internationell rymdforskning.

Av vad jag nu förordar följer att Sverige även kommer att delta i ESRO:s obligatoriska grundprogram t. o. m. år 1974. Kostnaderna för detta program har för perioden 1972—1974 fastställts till sammanlagt 34,5 MAU (i 1971 års priser), vilket för Sveriges del skulle innebära en kostnad om sammanlagt ca 8,2 milj. kr.

Som jag tidigare redovisat kommer tyngdpunkten i ESRO:s planerade program efterhand att ligga på ett tillämpningsprogram som f. n. omfattar tre projekt, nämligen ett telesatellitprojekt, ett flygtrafikkontrollprojekt och ett meteorologiprojekt.

Telesatellitprojektets mål är att i början av 1980-talet kunna erbjuda europeiska tele- och radio/TV-myndigheter ett i Europa utvecklat operationellt satellitbaserat system för långdistanstelefoner och för TV-distribution. Projektet omfattar under perioden 1972—1975 utveckling och prov av viktiga elektroniska delsystem. I en andra etapp skall, efter särskilt beslut omkring år 1975, en experimentell geostationär satellit utvecklas. De sammanlagda kostnaderna för projektet perioden 1972—1982 kommer enligt beräkningar inte att överstiga 400 MAU (i 1971 års priser). Sveriges kostnader för deltagande i detta projekt kan beräknas uppgå till sammanlagt högst ca 95 milj. kr.

Flygtrafikkontrollprojektet syftar till att år 1974 eller 1975 sända upp en experimentell geostationär satellit för att effektivisera flygtrafikledning över Nordatlanten. Projektet är tänkt att i första hand utföras i samarbete mellan ESRO och den amerikanska luftfartsmyndigheten. Såväl kostnader som utvecklingsarbete avses delas lika mellan Föränta staterna och Europa. Den sammanlagda kostnaden för den europeiska insatsen har för perioden 1972—1977 uppskattats till högst 100 MAU (i 1971 års priser). För Sveriges del kan kostnaderna vid ett deltagande i projektet uppskattas till sammanlagt ca 25 milj. kr.

Meteorologiprojektets mål är att de västeuropeiska länderna gemensamt skall kunna tillhandahålla en av fyra geostationära observationsatelliter i första hand för ett av bl. a. FN:s världsmeteorologioorganisation planerat globalt experiment år 1976. De sammanlagda kostnaderna för ESRO-satelliten har för perioden 1972—1977 beräknats till högst 115 MAU (i 1971 års priser). Kostnaderna för Sveriges deltagande i detta projekt kan uppskattas till sammanlagt ca 27 milj. kr.

Jag framhöll inledningsvis att rymdtekniken har kommit att utnyttjas för andra ändamål än rent vetenskapliga. Denna utveckling åter speglas inte minst i att tyngdpunkten i ESRO:s verksamhet i fortsätt-

ningen kommer att ligga på tillämpningsprojekt. Syftet med organisationens nu aktuella tillämpningsprojekt, till vilka en majoritet av medlemsländerna har anslutit sig, är att med rymdteknikens hjälp söka lösa problem inom telekommunikation, flygtrafikkontroll och meteorologi. Möjligheterna att lösa dessa problem är av betydelse för olika svenska myndigheter bl. a. för televerket och SMHI. Tillämpningsprojekten syftar emellertid också till att bereda europeisk industri tillfälle att i samarbete utveckla teknologiintensiva produkter. Ett svenskt deltagande i projekten innebär därför även att svensk industri får större möjligheter att delta i det europeiska industrisamarbetet inom detta område. Förhandlingar har ägt rum med företrädare för industrin om samverkan mellan staten och industrin inom rymdområdet. Dessa förhandlingar har resulterat i ett avtal med Saab-Scania AB och Telefon AB LM Ericsson. Dess huvudsakliga innebörd är att de båda företagen för finansiering av rymdverksamheten till staten årligen betalar ett belopp som uppgår till 7 % av värdet av företagets beställningar från ESRO, dock minst 0,5 milj. kr. Uppsägning av avtalet får ej ske före den 1. mars 1974, efter vilken tidpunkt det kan sägas upp till utgången av den inom ESRO löpande budgetperioden.

Jag förordar mot bakgrund av det anförda att Sverige deltar i ESRO:s tillämpningsprojekt för telekommunikation, flygtrafikkontroll och meteorologi.

Sverige har den 30 december 1971, med förbehåll för riksdagens godkännande, tillsammans med de av ESRO:s medlemsländer som avser att delta i flygtrafikkontrollprojektet, undertecknat ett avtal om detta s. k. aeronautiska satellitprojekt. Efter undertecknandet har det visat sig att det är osäkert om det planerade samarbetet med Förenta staterna kan komma till stånd på tidigare avsett sätt. Eftersom det emellertid ännu inte kan uteslutas att projektet genomförs på det vis som ursprungligen planerats förordar jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att godkänna det den 30 december 1971 undertecknade avtalet rörande utveckling av en satellit för flygtrafikkontroll.

5.2 ESRANGE

Enligt avtal mellan Sverige och ESRO år 1964 upplät Sverige till organisationen nyttjanderätten till ett markområde i närheten av Kiruna, avsett att användas vid försök med uppskjutningar av sondraketer (prop. 1962: 85 och prop. 1964: 69). Försöksplatsen, som fått namnet ESRANGE, har ett fördelaktigt läge från såväl vetenskaplig som driftsmässig synpunkt. ESRO:s val av Kiruna skedde med hänsyn härtill. ESRANGE invigdes år 1966. Försöksplatsen har sedan dess använts för en stor del av ESRO:s sondraketsförsök samt dessutom av olika forskargrupper, däribland svenska, som gjort försök i egen regi

som komplement till ESRO:s program. De nya riktlinjerna för ESRO:s vetenskapliga verksamhet innebär, som jag nyss har anfört, att ESRO:s sondraketverksamhet kommer att avvecklas och att ESRO upphör att driva ESRANGE.

I samband med förhandlingarna om ESRO:s framtida verksamhet blev det uppenbart att en fortsatt drift av ESRANGE var önskvärd för flertalet av ESRO:s medlemsstater. Dessa förklarade sig även beredda att på vissa villkor bidra till att täcka driftkostnaderna för försöksplatsen, förutsatt att Sverige åtog sig ansvaret för den fortsatta driften. Det visade sig att en tillfredsställande lösning bäst kunde nås om en överenskommelse om multilateralt sondraketsamarbete omfattade även den norska sondraketförsöksplatsen Andöya i Nordnorge. Förhandlingarna resulterade i dels ett avtal med ESRO i form av ett protokoll om upphörande av ESRO:s verksamhet vid ESRANGE, dels ett avtal — i det följande benämnt garantiavtalet — med ESRO och vissa medlemsstater i ESRO om genomförande av ett s. k. specialprojekt för uppsändande av sondraketer. Texten till de båda avtalen torde, med vissa undantag såvitt avser bilagor till dem, fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 3 och 4*. Kungl. Maj:t beslöt den 17 december 1971 att — med förbehåll för riksdagens godkännande — underteckna protokollet och garantiavtalet. I garantiavtalet förutsätts att ett särskilt svensk-norskt avtal träffas om samarbetet mellan ESRANGE och Andöya. Svensk-norska förhandlingar om detta samarbete har ägt rum. Ett förslag till avtal föreligger, varom enighet råder. Avtalet kommer på norsk sida att undertecknas av Norges teknisk-naturvetenskapliga forskningsråd. Det ankommer på Kungl. Maj:t att för svensk del besluta om undertecknande av avtalet. Jag vill här nämna att uppsändande av sondraketer från Andöya enligt förslaget till avtal får ske uteslutande för fredligt ändamål.

I stort innebär de träffade avtalen om ESRANGE följande. ESRO:s ansvar för ESRANGE upphör den 30 juni 1972. Samtidigt upphör också 1964 års avtal mellan ESRO och Sverige att gälla. Med verkan fr. o. m. den 1 juli 1972 övertar Sverige ansvaret för ESRANGE och den fortsatta driften där. Sverige övertar därvid äganderätten till de fasta anläggningarna på ESRANGE och till större delen av utrustningen. Härför skall Sverige enligt protokollet betala ESRO 5 000 AU. Återstående utrustning vid ESRANGE, främst fordon och kontorsmaskiner, inköpta efter den 31 december 1969, har Sverige enligt protokollet rätt att köpa i den mån ESRO inte vill behålla denna utrustning helt eller delvis. Priset för hela denna utrustning är 42 000 AU.

Sverige åtar sig enligt garantiavtalet att upprätthålla driften på försöksplatsen under avtalets giltighetstid, dvs. fem år räknat fr. o. m. den 1 juli 1972. De medlemsstater i ESRO som i övrigt är parter i avtalet har å sin sida åtagit sig att lämna vissa bidrag under samma fem-

årsperiod. Dessa bidrag kommer årligen att uppgå till 860 000 AU (i 1971 års priser). Av detta belopp avser 580 000 bidrag till ESRANGE, 250 000 bidrag till Andöya och återstoden, eller 30 000, bidrag till ESRO för den rådgivande kommittén. Varje land som garanterat ett visst belopp är i sin tur berättigat att använda ESRANGE eller Andöya ett visst antal veckor, beroende på det garanterade beloppets storlek. Sverige skall enligt garantiavtalet lämna ett årligt bidrag till ESRANGE om 240 000 AU. Sverige skall dessutom göra investeringar på försöksplatsen till en kostnad av högst 400 000 AU under den femåriga avtalsperioden. Hur ESRANGE skall drivas och vilken utrustning som fordras har inte angetts närmare i garantiavtalet. Av avtalet följer dock att Sverige har möjlighet att göra väsentliga ändringar i utrustning och driftssätt. I vad avser Andöya har man från norsk sida enligt avtalet garanterat ett årligt tillskott till driftkostnaderna på Andöya om 210 000 AU.

Jag förordar att Kungl. Maj:t förelägger riksdagen protokollet och garantiavtalet angående ESRANGE för godkännande i berörda delar. Kungl. Maj:t bör äga rätt att vid behov träffa överenskommelse om mindre ändringar i dessa avtal.

Jag vill nämna att de antaganden om driften av ESRANGE och om kostnaderna härför, som från svensk sida har legat till grund för överenskommelserna om ESRANGE, i huvudsak innebär att ESRANGE bör kunna drivas på sådant sätt att en fortsatt drift bör vara möjlig även efter femårsperiodens utgång. Om möjligt bör vid denna tidpunkt personal och anläggningar vara dimensionerade så att försöksplatsen då är ekonomiskt självbärande.

I samband med tillkomsten av ESRANGE ingick svenska staten vissa överenskommelser med de enskilda rättsägare som skulle komma att beröras av verksamheten på försöksplatsen. Enligt dessa överenskommelser, vilka i vissa delar underställdes riksdagen för godkännande (prop. 1964: 69 s. 58) åtog sig staten att utge arrendeavgifter och ersättning för intrång i näring, för skador och för personliga olägenheter. Riksdagens beslut i anledning av prop. 1962: 85 och 1964: 69 innebar att ett område omfattande 5,4 km² undantogs från samernas begagnande för uppsändning av sondraketer och att samerna blev skyldiga att tåla de olägenheter för renskötseln som följer av raketuppskjutningarna. Staten iklädde sig även ansvar i fråga om det intrång i näring och de personliga olägenheter som förorsakades samerna liksom skador på renar förorsakade av nedfallande raketer. För täckande av de utgifter som staten härigenom åtog sig har ESRO utgett ersättning till Sverige, dels i form av visst engångsbelopp, dels i form av viss årlig ersättning. Engångsbeloppet avsåg full kompensation för det intrång och de personliga olägenheter som ESRO:s verksamhet kunde antagas komma att förorsaka samerna. Den årliga ersättningen har fördelats på enskilda

markägare, samer och samefonden. Riksdagen medgav, att de nämnda ersättningarna fick användas på sätt som angavs i 1964 års proposition. Visst engångsbelopp har sedermera även utgått till samerna i samband med upplåtelse av mark till en observationsstation.

Jag kommer i det följande att föreslå att ESRANGE, med verkan fr. o. m. den 1 juli 1972, drivs av ett statsägt aktiebolag. Som jag nyss har redogjort för kommer verksamheten att bli en direkt fortsättning på den hittillsvarande. Verksamheten kommer inte att ändra karaktär och blir alltjämt knuten till ESRO och dess medlemsstater. Någon ytterligare skada eller olägenhet kommer inte att uppstå för renskötseln inom området. De engångsersättningar som utgått till samerna täcker därför även den verksamhet som bolaget skall bedriva. Liksom hittills bör emellertid en årlig ersättning utgå till samerna för skador som, fastän risken för detta är ytterst liten, kan förorsakas på renar av nedfallande raketer, för intrång i renbetesrätt och för minskade inkomster av jakt- och fiskerättsupplåtelser. Med hänsyn till förändrade förhållanden, såsom inträffade penningvärdeförändringar, bör vissa frågor rörande ersättningen till samerna tas upp till omprövning. Vid den utredning som härvid bör komma till stånd kommer överläggningar givetvis att ske med berörda samebyar. ESRO har för nyttjanderätten till basområdet vid försöksplatsen betalat en symbolisk arrendeavgift av en kr. per år vilken tillförts samefonden. Samma arrendeavgift har utgått till samefonden för upplåtelse av mark för observationsstationer. Med hänsyn till vad jag nyss har anfört om den fortsatta verksamheten vid ESRANGE bör bolaget få erlægga arrendeavgifter med samma symboliska belopp.

De utländska vetenskapliga grupper som utför sina sondraketförsök vid ESRANGE har hittills åtnjutit befrielse från tullavgifter och andra pålagor vid in- och utförsel av den utrustning som skall användas vid försöken. Denna befrielse har följt av att ESRO genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen (prop. 1963: 202, UU 1963: 11, rskr 1963: 423 och prop. 1966: 29, UU 1966: 4 rskr 1966: 153) åtnjuter immunitet och vissa privilegier i Sverige. Huvudparten av den utrustning, som nu finns vid ESRANGE och som enligt avtal överläts till Sverige den 1 juli 1972, har som en följd härav inte påförts tullavgifter och andra pålagor i samband med införseln. Uppenbarligen bör själva övertagandet av ESRANGE inte nu utlösa någon indirekt beskattning eller någon förpliktelse att därför erlægga tull. Frågan om utländska användare även i fortsättningen bör åtnjuta motsvarande befrielse från tullavgifter och andra pålagor vid in- och utförsel av utrustning för användning vid sondraketförsök på ESRANGE får övervägas ytterligare.

Vid sondraketförsök är det av stor vikt att tillfredsställande säkerhetsföreskrifter finns och följs. Särskilda bestämmelser härom finns i

nu gällande avtal med ESRO om ESRANGE. Enligt dessa bestämmelser har svenska myndigheter utövat tillsyn och meddelat föreskrifter om åtgärder som skall vidtas i samband med uppskjutningarna för att skador inte skall uppstå vid raketdelarnas nedslag. De säkerhetsföreskrifter som behövs kan Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer meddela sedan ESRANGE övertagits av Sverige.

5.3 Organisation

Som jag förut redovisat ligger för närvarande det administrativa huvudansvaret för den svenska rymdverksamheten på svenska ESRO-kommittén och på STU:s och NFR:s interimistiska ledningsgrupp för rymdfrågor (tidigare forskningsrådets rymdnämnd). ESRO-kommittén svarar för kontakterna med ESRO, medan den tidigare rymdnämnden har tillsatts av berörda forskningsråd, STU och FOA för att svara för den inhemska rymdforskningen. Rymdtekniska gruppen vid AB Teleplan, vars verksamhet bl. a. regleras genom en överenskommelse mellan ESRO-kommittén och rymdnämnden har — på uppdrag av rymdnämnden — genomfört det svenska sondraketprogrammet för svenska forskares räkning. Gruppen tillhandahåller vidare rymdteknisk expertis och service åt forskare och myndigheter. På ESRO-kommitténs uppdrag handlägger gruppen vissa frågor som har samband med Sveriges medlemskap i ESRO.

Enligt den inom utbildnings- och industridepartementet utarbetade departementspromemorian (Ds I 1972: 1) finns det mot bakgrund av de ställningstaganden beträffande Sveriges medverkan i ESRO, vilka jag redovisat i det föregående, anledning att nu ta upp frågan om den svenska rymdverksamhets organisation. En analys av de olika programmens struktur och intressenter visar att man inom såväl rymdforskning som rymdtillämpningar använder sig av i stort sett samma tekniska resurser, Stora möjligheter till samordning, samplanering och gemensamt resursutnyttjande finns därför. I promemorian dras härav den slutsatsen att ansvaret för den svenska rymdverksamheten, vad gäller såväl internationella åtaganden som nationell verksamhet, bör vila på en och samma organisation. Med hänsyn härtill föreslås att en delegation för rymdverksamhet inrättas med huvudsaklig uppgift att under Kungl. Maj:t svara för planering och policy-utformning samt fördelning av för rymdverksamheten tillgängliga resurser.

Departementspromemorians förslag att inrätta en statlig delegation för rymdverksamhet stöds av så gott som samtliga remissinstanser.

Jag ansluter mig till departementspromemorians förslag och förordar att en *statens delegation för rymdverksamhet* inrättas den 1 juli 1972. Delegationen bör ha till uppgift att svara för utformning och organisation av den svenska rymdverksamheten i enlighet med de direktiv som meddelas och inom de ekonomiska ramar som statsmakterna fastställer.

Det bör vidare åligga delegationen att samordna tillämpnings- och grundforskningsverksamhet i samverkan med berörda myndigheter, institutioner och företag samt att ställa samman och redovisa underlag för statsmakternas rympolitiska ställningstaganden och deras långsiktiga planering av svensk rympverksamhet. Delegationen bör även vara svenskt beredningsorgan för kontakter med ESRO och andra internationella rymporganisationer. Slutligen bör delegationen från berörda forskningsråd och STU ta över uppgiften att fördela de för den inhemska rympverksamheten tillgängliga resurserna.

I delegationen bör ingå personer med erfarenhet och förtrogenhet med rympfrågor. Jag förutsätter att företrädare för de berörda departementen ingår i delegationen. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter för delegationen.

De verkställande uppgifterna bör enligt promemorian väsentligen anförtros åt ett särskilt bolag. I promemorian berörs i detta sammanhang möjligheten av samverkan mellan staten och eventuellt intresserade industrieföretag vad gäller det föreslagna bolaget. Förhandlingar som bedrivits rörande sådan samverkan har emellertid inte visat att förutsättningar f. n. föreligger för en överenskommelse härom. Sistnämnda förhållande innebär inte att skälen för att anförtro den verkställande uppgiften inom rympverksamheten åt ett särskilt bolag förringas i nämnvärd grad. Med hänsyn framför allt till arten av uppgifter förefaller bolagsformen lämplig. Flertalet remissinstanser delar denna uppfattning. Jag vill därför föreslå att ett *statsägt aktiebolag* för vissa uppgifter inom rympområdet bildas den 1 juli 1972. Bolaget bör få till uppgift att verkställa det nationella sondraketprogrammet, svara för driften av ESRANGE, utföra vissa utrednings- och sekretariatsuppgifter åt delegationen och vidta åtgärder för att främja internationell marknadsföring av svensk rymp teknisk kompetens vid företag och statliga institutioner. Beträffande sistnämnda funktion torde en viss informationsverksamhet om ESRO:s upphandling vara en naturlig konsekvens av vårt ESRO-deltagande men insatserna får bli beroende av om bolaget kan få uppdrag från företag och institutioner att bistå dem i deras internationella marknadsföring.

Vad jag nu sagt innebär att delegationen gentemot bolaget kommer att tillämpa i stort sett samma ordning som hittills ESRO-kommittén och den tidigare rympnämnden gjort vad gäller uppdrag till den rymp tekniska gruppen vid AB Teleplan. Bolaget kommer följaktligen att överta rymp tekniska gruppens arbetsuppgifter. AB Teleplan har i sitt remissutlåtande anfört att företaget inte har något att erinra häremot och är berett att diskutera de praktiska frågor som överförandet av arbetsuppgifterna föranleder.

Bolagets storlek bör i första hand bli beroende av uppgiften att genomföra sondraketprogrammet och att svara för driften av ESRANGE på ett sådant sätt att befintliga resurser i största möjliga utsträckning

effektivt utnyttjas. Härtill kommer de krav som ställs på utrednings-, planerings- och sekretariatsfunktionerna åt delegationen. Mot bakgrund av vad jag nyss anfört blir däremot inte marknadsföringsuppgiften — i varje fall inte inledningsvis — en dimensionerande faktor.

Av det sagda framgår att bolagets uppgifter i allt väsentligt kommer att innebära utförande av uppdrag åt delegationen. Verksamheten blir därmed till övervägande del finansierad genom dessa uppdrag.

Mot denna bakgrund är det naturligt att bolaget får ett relativt begränsat aktiekapital, på vilket bör läggas normalt förräntningskrav. Det är samtidigt naturligt att staten på bolaget överför bl. a. de tillgångar i form av anläggningar och utrustning i ESRANGE, som staten övertar från ESRO. Det pris som staten vid övertagande avses erlægga, utgör ca 250 000 kr. oaktat ESRO:s ursprungliga anskaffningskostnad ligger betydligt högre. Det verkliga värdet på tillgångarna är emellertid beroende på om de kan tillgodogöras i en löpande verksamhet. Jag finner det därför rimligt att bolaget, som övertar driftansvaret vid ESRANGE för de närmaste åren, erhåller tillgångarna till ett värde av 250 000 kr. Tillgångarna bör tillskjutas som apportegendom och utgöra aktiekapitalet.

Jag förordar således att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att bilda ett statsägt aktiebolag för nu berörda uppgifter den 1 juli 1972. Det kan på sikt visa sig lämpligt att låta intresserade industriföretag, som är verksamma på området inträda som minoritetsdelägare i bolaget. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att träffa sådana avtal, som kan visa sig erforderliga för detta ändamål.

Vid remissbehandlingen har vissa synpunkter beträffande de nu föreslagna nya rymdorganens *arbetsformer m. m.* framkommit. Bl. a. understryker FN-representationen vikten av att verksamheten utformas på ett sådant sätt att internationella och utrikespolitiska synpunkter kan göra sig gällande. Jag förutsätter att delegationen kommer att organisera sin verksamhet på ett sådant sätt att detta kan ske.

Åtskilliga remissinstanser tar upp frågan om inrättande av en särskild forskningsnämnd för beredning av beslut angående utformning av rymdforskningsprogrammet, prövning av enskilda projekt och anslag till forskargrupper. Först genom förekomsten av ett dylikt rådgivande organ i vilket aktiva forskare ingår blir det, enligt dessa remissinstanser, möjligt att ersätta de funktioner som tidigare ombesörjts av forskningsrådets rymdnämnd. För egen del finner jag dessa synpunkter beaktansvärda och utgår från att delegationen skall finna det ändamålsenligt att utnyttja den expertis som behövs för prövning av olika forskningsprojekt. Jag har vidare vid min bedömning utgått från att NFR skall finna det lämpligt att, i enlighet med departementspromemorians av NFR tillstyrkta förslag, svara för vissa administrativa och kamerala funktioner gentemot forskargrupperna.

Frågan om ansvarsfördelning mellan delegationen och STU finner jag kunna lösas på i promemorian angivet sätt. Detta innebär att delegationen ansvarar för utvecklingen inom de rymdtekniska tillämpningsområdena, medan STU liksom hittills prövar ansökningar om statligt utvecklingsstöd för nya industriella projekt inom rymdområdet. Detta förutsätter givetvis ett nära samarbete mellan delegationen och STU i likhet med vad som nu gäller i fråga om samarbete mellan STU och andra statliga organ med utvecklingsansvar.

Om delegationen och bolaget inrättas i enlighet med de av mig förordade riktlinjerna upphör behovet av de organ som f. n. fullgör vissa av de uppgifter som avses åvila de båda nya organen. Jag räknar sålunda med att svenska ESRO-kommittén upplöses med utgången av budgetåret 1971/72 och att de uppgifter som f. n. åvilar ledningsgruppen för rymdfrågor kommer att överföras på den nyinrättade delegationen.

5.4 Finansiering

I departementspromemorian föreslås att delegationens verksamhet bedrivs enligt programbudgetprinciper med program för *rymdforskning*, *rymdtillämpningar* och *myndighetsuppgifter*. Delegationens verksamhet föreslås bli finansierad genom anslag under åttonde och trettonde huvudtitlarna och genom avtalsbundna bidrag från dels ESRO för driften av ESRANGE, dels svenska industriföretag. Delegationen föreslås genomföra sina program genom att lägga ut uppdrag på rymdbolaget. Detta bolag bör utöver intäkterna från delegationen få kommersiella intäkter dels för driften av ESRANGE utöver de nyss nämnda avtalsbundna bidragen, dels från svenska företag och institutioner för eventuella tjänster i form av marknadsföring.

Innevarande budgetår finansieras rymdverksamheten dels från förslagsanslaget Europeiskt samarbete inom rymdforskning m. m. under åttonde huvudtiteln, dels genom anslag från NFR och STU. Jag förordar att delegationens verksamhet fr. o. m. budgetåret 1972/73 finansieras i huvudsaklig överensstämmelse med de i promemorian föreslagna riktlinjerna.

I riksstaten för budgetåret 1972/73 bör alltså medel anvisas under åttonde huvudtiteln och under trettonde huvudtiteln för ifrågavarande ändamål. Från anslaget Europeiskt samarbete inom rymdforskning m. m. under åttonde huvudtiteln bör medel anvisas för rymdforskningsändamål inkl. driften av ESRANGE. Från ett nytt anslag under trettonde huvudtiteln bör medel anvisas för bl. a. bestridande av dels Sveriges andel av kostnaderna för ESRO:s grundprogram och tillämpningsprogram, dels kostnader för myndighetsuppgifter på rymdområdet. Ifrågavarande anslag under åttonde och trettonde huvudtitlarna bör få disponeras av delegationen i enlighet med föreskrifter som med-

delas av Kungl. Maj:t. Till statsrådsprotokollet i detta ärende torde få fogas de utdrag ur statsrådsprotokollet där dessa anslagsfrågor närmare behandlas (*bilaga 1 och 2*).

NFR har under senare år lämnat bidrag om ca 3 milj. kr. per år till rymdverksamhet. I prop. 1972: 1 (bil. 10 s. 383) beräknade statsrådet Moberg vid sin anmälan av anslaget till naturvetenskaplig forskning, i avvaktan på ett slutligt ställningstagande till frågan om den svenska rymdverksamhetens organisation och finansiering, medel under nämnda anslag för en oförändrad insats inom rymdområdet. Statsrådet Moberg förklarade vidare att han avsåg att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t hur dessa medel skall disponeras. Jag räknar, efter samråd med statsrådet Moberg, med att inom ramen för reservationsanslaget till naturvetenskaplig forskning budgetåret 1972/73 3 milj. kr. anvisas till rymdforskning. Dessa medel bör ställas till rymddelegationens förfogande.

STU har, i likhet med NFR, under senare år lämnat bidrag om ca 3 milj. kr. per år till rymdverksamhet. Härtill kommer vissa bidrag till verksamhet avscende andra tillämpningar inom rymdområdet. Vid min anmälan i prop. 1972: 1 (bil. 15 s. 59) av anslaget Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk utveckling och forskning beräknade jag för nästa budgetår 3 milj. kr. inom behovsområdet informationsbehandling m. m. för en oförändrad insats inom rymdområdet. Minst detta belopp bör ställas till rymddelegationens förfogande.

Utöver de medel som ställs till delegationens förfogande över statsbudgeten kommer, som jag tidigare nämnt, avtalsbundna bidrag. Bidraget från ESRO för drift av ESRANGE beräknas för budgetåret 1972/73 till 4 245 000 kr. (i 1971 års priser) samt bidraget från svenska industriföretag till minst 500 000 kr.

Vad jag nu har föreslagit innebär sammanfattningsvis att rymdverksamheten budgetåret 1972/73 finansieras enligt följande.

Bidrag till ESRO (i 1971 års priser):

Grundprogram	2 844 000 kr.	
Vetenskapsprogram	9 121 000 kr.	
Tillämpningsprogram	10 362 000 kr.	
ESRANGE-specialprojektet	1 245 000 kr.	23 572 000 kr.

Till delegationens förfogande:

Över statsbudgeten		
Anslaget Europeiskt samarbete inom rymdforskningen m. m.	3 230 000 kr.	
Från NFR	3 000 000 kr.	
Från STU	3 000 000 kr.	9 230 000 kr.
Avtalsbundna bidrag		
Från ESRO för sondraketspecialprojektet	4 245 000 kr.	
Från industrin	500 000 kr.	4 745 000 kr.
	Summa	37 547 000 kr.

6 Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- 1) godkänna att Sverige deltar i ESRO:s grundprogram och vetenskapliga program t. v. t. o. m. utgången av år 1974,
- 2) godkänna att Sverige deltar i ESRO:s tillämpningsprogram,
- 3) godkänna det den 30 december 1971 undertecknade avtalet rörande utveckling av en satellit för flygtrafikkontroll,
- 4) godkänna de förut angivna delarna av protokollet (bilaga 3) med ESRO angående upphörande av organisationens verksamhet vid raketfältet ESRANGE,
- 5) godkänna de förut angivna delarna av avtalet (bilaga 4) med ESRO och med andra medlemsstater i ESRO angående ett specialprojekt för uppsändande av sondraketer,
- 6) godkänna de av mig förordade huvudsakliga riktlinjerna för organisation av den svenska rymdverksamheten,
- 7) besluta att ett särskilt bolag för rymdverksamhet bildas i huvudsak enligt de riktlinjer jag angett i det föregående och godkänna vad jag därvid anført om förfarandet vid bildandet,
- 8) godkänna de på riktlinjerna i det föregående grundade förslag, om vilka Kungl. Maj:t enligt bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för denna dag (*bilaga 1 och 2*) fattar beslut.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

*Bilaga 1***Utdrag ur protokollet över utbildningsärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 10 mars 1972.**

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT.

Statsrådet Moberg anmäler fråga om anslag till *Europeiskt samarbete inom rymdforskningen m. m.* och anför.

I prop. 1972: 1 (bil. 10 s. 387) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till europeiskt samarbete inom rymdforskningen m. m. för budgetåret 1972/73 beräkna ett förslagsanslag av 16 720 000 kr.

Chefen för industridepartementet kommer denna dag, efter samråd med mig, att föreslå Kungl. Maj:t att besluta om proposition till riksdagen angående rymdverksamhet. Därvid kommer chefen för industridepartementet att lägga fram förslag om utformningen av den fortsatta svenska rymdverksamheten. Dessa förslag berör dels det fortsatta svenska deltagandet i det europeiska rymdsamarbetet, dels organisation och finansiering av den nationellt bedrivna rymdverksamheten.

Jag tar nu med utgångspunkt från de förslag som chefen för industridepartementet sålunda kommer att lägga fram, upp frågan om anslaget Europeiskt samarbete inom rymdforskningen m. m. under åttonde huvudtiteln.

E 51. Europeiskt samarbete inom rymdforskningen m. m.

1970/71 Utgift	15 768 832
1971/72 Anslag	18 185 000
1972/73 Förslag	13 596 000

Från detta förslagsanslag bestrids kostnaderna för dels Sveriges deltagande i den europeiska organisationen för rymdforskning (ESRO), dels svensk bevakning av arbetet i ESRO-organen m. m., dels vissa åtgärder för rymdteknisk service m. m. Vidare utgår ersättning till Talma sameby och Övre Soppero byalag vid utvidgning av zon A vid sondraketförsöksplatsen ESRANGE vid Kiruna.

Den svenska andelen av kostnaderna innevarande budgetår för deltagande i ESRO:s tillämpningsprogram samt vissa kostnader i samband med förberedelserna för Sveriges övertagande av ESRANGE

kan uppskattas till ca 400 000 kr. Dessa kostnader bör innevarande budgetår bestridas från förevarande anslag. Jag förordar att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens godkännande att anslaget budgetåret 1971/72 får överskridas för bestridande av kostnaderna för de nu angivna ändamålen.

Från förevarande anslag bör i enlighet med förslag som chefen för industridepartementet senare kommer att lägga fram t. v. fr. o. m. budgetåret 1972/73 bestridas dels kostnaderna för det svenska deltagandet i ESRO:s vetenskapliga program, dels Sveriges kostnader för driften av ESRANGE, dels vissa kostnader i samband med det svenska rymdforskningsprogrammet.

Sverige föreslås komma att delta i ESRO:s vetenskapliga program t. v. t. o. m. utgången av år 1974. Kostnaderna för Sveriges deltagande i det vetenskapliga programmet budgetåret 1972/73 kan — med utgångspunkt i en preliminär bidragskvot av 4,62 % — beräknas till 9 121 000 kr.

Sveriges bidrag till driften av ESRANGE uppgår budgetåret 1972/73 till 1 245 000 kr. Detta belopp samt vissa kostnader som föranleds av verksamheten vid ESRANGE, sammanlagt 25 000 kr., bör bestridas från förevarande anslag.

Vidare beräknar jag sammanlagt 3 205 000 kr. som bidrag till bl. a. det svenska sondraketprogrammet. Detta bidrag bör under budgetåret 1972/73 anvisas från förevarande anslag. Fr. o. m. budgetåret 1973/74 bör dessa medel föras över till reservationsanslaget till naturvetenskaplig forskning.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- 1) godkänna vad jag har förordat i det föregående angående bestridande av vissa kostnader innevarande budgetår för Sveriges deltagande i ESRO:s tillämpningsprogram, m. m.,
- 2) till *Europeiskt samarbete inom rymdforskningen m. m.* för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 596 000 kr.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Utdrag av protokollet över industriärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 10 mars 1972.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, BENGTS-SON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT.

Chefen för industridepartementet, statsrådet Johansson, anmäler fråga om anslag till rymdverksamhet och anför.

Kungl. Maj:t har denna dag på min föredragning beslutat föreslå riksdagen att godkänna bl. a. vissa förslag rörande den svenska rymdverksamheten. Enligt dessa förslag kommer verksamheten i huvudsak att finansieras med medel anvisade från anslag under åttonde och trettonde huvudtitlarna. Kungl. Maj:t har tidigare denna dag på föredragning av statsrådet Moberg bl. a. beslutat föreslå riksdagen att budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln till Europeiskt samarbete inom rymdforskningen m. m. anvisa ett förslagsanslag av 13 596 000 kr. Jag tar nu upp frågan om anslag under trettonde huvudtiteln för rymdverksamhet.

På riksstaten för budgetåret 1972/73 bör ett nytt förslagsanslag benämnt Europeiskt rymdsamarbete m. m. föras upp under trettonde huvudtiteln. Från detta anslag bör bestridas kostnaderna för dels Sveriges deltagande i den europeiska rymdforskningsorganisationens (ESRO) grundprogram och tillämpningsprogram, dels svensk bevakning av arbetet i ESRO-organen, dels vissa kostnader för statens delegation för rymdverksamhet.

Sverige föreslås delta i ESRO:s grundprogram t. v. t. o. m. utgången av år 1974. Kostnaderna budgetåret 1972/73 för Sveriges deltagande i grundprogrammet kan beräknas till 2 844 000 kr.

Sverige föreslås vidare delta i ESRO:s tillämpningsprogram. Kostnaderna budgetåret 1972/73 för Sveriges deltagande i detta program kan beräknas till sammanlagt 10 362 000 kr. De svenska kostnaderna har i båda fallen beräknats med utgångspunkt i en preliminär bidragskvot av 4,62 %. För bevakningen av arbetet inom ESRO-organen och för vissa kostnader för den föreslagna delegationen för rymdverksamhet beräknar jag vidare 500 000 kr. Anslaget kan med hänsyn till avtalsbundna intäkter från svenska industriföretag minskas med 500 000 kr. Mina beräkningar i det föregående innebär att anslaget Europeiskt rymdsamarbete m. m. budgetåret 1972/73 förs upp med (2 844 000 + 10 362 000 + 500 000 — 500 000 =) 13 206 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till ett nytt anslag *Europeiskt rymdsamarbete m. m.* för budgetåret 1972/73 under trettonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 206 000 kr.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Bilaga 3

(Översättning)

Protocol between the Kingdom of Sweden and the European Space Research Organisation concerning the Cessation of the Organisation's Activities at the Kiruna Launching Range

The Kingdom of Sweden (hereinafter called "Sweden"), on the one part
and

The European Space Research Organisation (hereinafter called "the Organisation") on the other part,

Considering the Agreement concerning the Kiruna launching range (hereinafter called "the Kiruna Agreement") concluded between Sweden and the Organisation on 29 July 1964 and revised by an amending Protocol signed on 23 March 1971,

Considering the Separate Agreement concerning an observatory station in accordance with Article 2 of the Kiruna Agreement (hereinafter called "the Separate Agreement") concluded between Sweden and the Organisation on 20 September 1966,

Considering the Resolution adopted by the Council of the Organisation during its 44th session, under which the Member States of the Organisation decided that the launching of sounding rockets would no longer form part of the Organisation's programme (ESRO/C/XLIII/Res. 3 (Final)),

Considering the proposed Agreement between Sweden, certain Member States of the Organisation and the Organisation concerning a special project for the launching of sounding rockets

Protokoll mellan Konungariket Sverige och Organisationen för europeisk rymdforskning angående upphörande av organisationens verksamhet vid raketfältet i Kiruna

Konungariket Sverige (härefter betecknat "Sverige"), å ena sidan,

och

Organisationen för europeisk rymdforskning (härefter betecknad "organisationen"), å andra sidan,

vilka beaktar det avtal angående raketfältet i Kiruna (härefter betecknat "Kiruna-avtalet") som ingåtts mellan Sverige och organisationen den 29 juli 1964 och reviderats genom ett den 23 mars 1971 undertecknat ändringsprotokoll,

vilka beaktar det mellan Sverige och organisationen den 20 september 1966 med stöd av artikel 2 i Kiruna-avtalet ingångna särskilda avtalet angående en observationsstation (härefter betecknat "det särskilda avtalet"),

vilka beaktar den resolution som organisationens råd antog under sitt 44:e möte, enligt vilken organisationens medlemsstater beslutade att uppsändande av höghöjdsraketer icke längre skulle ingå i organisationens program (ESRO/C/XLIII/Res.3 (Final)),

vilka beaktar det föreslagna avtalet mellan organisationen, Sverige och andra medlemsstater i organisationen angående ett specialprojekt för uppsändande av sondraketer (härefter benämnt "special-

(hereinafter called "the Special Project Agreement"), under which activities will be continued at this launching range, retaining the name "ESRANGE", after 1 July 1972.

Desiring to take all necessary measures in order to bring to an end under the most favourable conditions the operation of the launching range as an activity of the Organisation in Sweden,

Have agreed as follows:

Article 1

1. The Kiruna Agreement and the Separate Agreement shall expire on 30 June 1972. All the provisions of these agreements, together with the additional implementing arrangements between Sweden and the Organisation, shall cease to be effective on that date.

2. All obligations incurred by the Organisation before the expiration of the above agreements and implementing arrangements in connection with the operation of ESRANGE remain the responsibility of the Organisation.

Where appropriate, and subject to any necessary special arrangement between Sweden and the Organisation, Sweden shall succeed to the Organisation's rights and obligations in connection with the operation of ESRANGE.

Article 2

With effect from 1 July 1972 the ownership of the immovable installations and of all the movable equipment belonging to the Organisation and installed to meet the requirements of the launching range shall, with the exception of the equipment listed in the Annex to this Protocol, be transferred to Sweden, which shall pay the Organisation a lump sum of 5 000 AU in compensation.

avtalet"), enligt vilket verksamhet skall fortsätta vid raketfältet, med bibehållande av namnet "ESRANGE", efter den 1 juli 1972.

vilka önskar vidta alla åtgärder som behövs för att driften av raketfältet som en av organisationen utövad verksamhet i Sverige skall kunna avslutas under gynnsammaste omständigheter,

har enats om följande:

Artikel 1

1. Kiruna-avtalet och det särskilda avtalet skall upphöra att gälla den 30 juni 1972. Alla bestämmelser i dessa avtal, liksom tillhörande tillämpningsöverenskommelser mellan Sverige och organisationen, skall upphöra att gälla nämnda dag.

2. Alla förpliktelser som organisationen före utlöpanDET av ovannämnda avtal och tillämpningsöverenskommelser ådragit sig i samband med driften av ESRANGE förblir organisationens ansvarighet.

Där så är lämpligt, och på grundval av erforderliga särskilda överenskommelser mellan Sverige och organisationen, skall Sverige överta organisationens rättigheter och förpliktelser i samband med driften av ESRANGE.

Artikel 2

Med verkan från den 1 juli 1972 skall Sverige överta äganderätten till de fasta anläggningarna och all rörlig utrustning som tillhör organisationen och som installerats för att tillgodose raketfältets behov, med undantag för den utrustning som förtecknats i bilagan till detta protokoll. Sverige skall i vederlag härför betala organisationen ett belopp i ett för allt av 5 000 beräkningsenheter.

Article 3

1. The Organisation shall retain ownership of the equipment listed in the Annex to this Protocol. If the Organisation does not remove its equipment, Sweden shall have the right of pre-emption at the prices indicated in the Annex to this Protocol.

2. The Organisation shall provide Sweden with a list of the equipment which it does not intend to remove and Sweden shall exercise its right of pre-emption within one month reckoned from the date of notification.

Article 4

The amount to be paid by the Organisation to Sweden under the terms of Article 12 of the Kiruna Agreement is fixed for 1972 at 40 000 Swedish Crowns.

Article 5

In order to complete the execution of its sounding-rocket programme, the Organisation may use the launching range for a total of eight operational weeks as defined in the Special Project Agreement, under the same conditions and under the same priority rules as the Member States of the Organisation that are parties to the Special Project Agreement, except as regards contribution to the basic maintenance costs as defined in Annex III to the Special Project Agreement.

Article 6

This Protocol shall take effect at midnight on 30 June 1972 subject to approval by the two parties, each of which shall notify the other of its approval.

Article 7

1. Any dispute arising out of the interpretation or application of this

4 Riksdagen 1972. 1 saml. Nr 48

Artikel 3

1. Organisationen skall behålla äganderätten till den utrustning som förtecknats i bilagan till detta protokoll. Om organisationen ej för bort denna utrustning skall Sverige äga förköpsrätt. Därvid gäller de priser som anges i bilagan till detta protokoll.

2. Organisationen skall till Sverige överlämna en förteckning över den utrustning som den ej avser föra bort. Sverige skall utöva sin förköpsrätt inom en månad från dagen för meddelandet.

Artikel 4

Det belopp som organisationen skall betala till Sverige enligt artikel 12 i Kiruna-avtalet fastställs för 1972 till 40 000 svenska kronor.

Artikel 5

För att fullborda genomförandet av sitt program för höghöjdsraketer får organisationen utnyttja raketfältet under sammanlagt åtta operativa veckor, definierade på sätt som anges i specialavtalet, på samma villkor och enligt samma förtursregler som gäller för de medlemsstater i organisationen som är anslutna till specialavtalet, utom vad avser bidraget till underhållskostnaderna enligt specialavtalets bilaga III.

Artikel 6

Detta protokoll skall träda i kraft vid midnatt den 30 juni 1972, under förutsättning att det godkänts av de båda parterna, som vardera skall underrätta den andra om sitt godkännande.

Artikel 7

1. Tvist rörande tolkningen eller tillämpningen av detta avtal,

Protocol which cannot be settled directly between the parties may be submitted by either party to an arbitration tribunal. If a party intends to submit a dispute to arbitration it shall notify the other party.

2. Sweden and the Organisation shall each designate one member of the said tribunal. The members so appointed shall designate their chairman.

3. If, within three months from the date of the notification referred to in paragraph 1 of this Article, either party fails to make the nomination referred to in paragraph 2 of this Article, the choice of the arbitrator shall, on request of the other party, be made by the President of the International Court of Justice. This shall also apply, when so requested by either party, if within one month from the date of appointment of the second arbitrator the first two arbitrators are unable to agree on the nomination of the third arbitrator.

4. The tribunal shall determine its own procedure.

5. No appeal shall lie against the award of the arbitration tribunal, which shall be final and binding on the parties. In case of dispute concerning the import or scope of the award it shall be incumbent upon the arbitration tribunal to interpret it on request by either party.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned representatives have appended their signature to this Protocol.

DONE in Neuilly-sur-Seine, this twelfth day of January 1972 and in Stockholm, this thirteenth day of January 1972, in the English and French languages, both texts being equally authoritative, in two original copies.

som icke kan lösas genom direkt kontakt mellan parterna kan av endera parten hänskjutas till en skiljedomstol. Om part avser att hänskjuta en tvist till skiljedom skall den underrätta motparten därom.

2. Sverige och organisationen skall vardera utse en medlem av sagda skiljedomstol. De medlemmar som sålunda utsetts skall utse en ordförande.

3. Om part underlåter att utse skiljedomare i enlighet med punkt 2 i denna artikel inom tre månader från dagen för det meddelande, som avses i punkt 1 i denna artikel, skall ordföranden i Internationella domstolen, på begäran av den andra parten, utse skiljedomare. Så skall även ske, när detta begäres av part, för den händelse att de två första skiljedomarna icke inom en månad från den dag den andre skiljedomaren utsetts, kunnat ena sig beträffande utscendet av den tredje skiljedomaren.

4. Skiljedomstolen skall själv fastställa det förfarande som skall tillämpas.

5. Skiljedom kan ej klandras utan skall vara slutgiltig och bindande för parterna. Vid tvist rörande skiljedomens innebörd eller räckvidd skall det åligga skiljedomstolen att på begäran av part förklara densamma.

TILL BEKRÄFTELSE HÄRAV har undertecknade representeranter underskrivit detta protokoll.

SOM SKEDDE i Neuilly-sur-Seine den 12 januari och i Stockholm den 13 januari 1972, i två exemplar på engelska och franska språken, vilka båda texter skall äga lika vitsord.

(Bilagan utlämnad)

Bilaga 4

(Översättning)

Agreement between Sweden, other Member States of the European Space Research Organisation and the European Space Research Organisation on a Special Project Concerning the Launching of Sounding Rockets

The Governments of the Federal Republic of Germany, the Kingdom of Belgium, the French Republic, the Kingdom of the Netherlands, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Swiss Confederation (hereinafter referred to as the "Participants"),

The Government of the Kingdom of Sweden (hereinafter referred to as "Sweden") and

The European Space Research Organisation (hereinafter referred to as "the Organisation"),

Considering the decision taken by the Organisation's Council at its session of 20 December 1971 (ESRO/C/XLIII/Res. 3 (Final)) that activities at the Kiruna launching range (ESRANGE) will no longer be conducted as a programme of the Organisation, and that ownership of the range will be transferred to Sweden,

Considering the Protocol between the Kingdom of Sweden and the European Space Research Organisation concerning the cessation of the Organisation's activities at the Kiruna launching range,

¹ Till följd av den terminologiska utveckling som skett har i den svenska översättningen av detta avtal, liksom i propositionens text, använts följande uttryck som avviker från motsvarande översättning i Bilaga 3:

för "sounding rocket" — sondraket
 för "special project" — specialprojekt
 för "(rocket, launching) range" — (sondraket) försöksplats

Avtal mellan organisationen för europeisk rymdforskning, Sverige och andra medlemsstater i organisationen angående ett specialprojekt för uppsändande av sondraketer¹

Regeringarna i Belgien, Frankrike, Nederländerna, Schweiz, Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland (härefter betecknade "deltagarna"),

Konungariket Sveriges regering (härefter betecknad "Sverige"), och

Organisationen för europeisk rymdforskning (härefter betecknad "organisationen")

vilka beaktar att organisationens råd vid sitt 44:e möte (ESRO/C/XLIII/Res. 3 (Final)) beslutat att verksamhet vid sondraketförsöksplatsen ESRANGE i Kiruna (härefter betecknad "ESRANGE") icke längre skall bedrivas som ett organisationens program och att äganderätten till försöksplatsen skall övergå till Sverige,

vilka beaktar protokollet mellan Konungariket Sverige och Organisationen för europeisk rymdforskning angående upphörande av organisationens verksamhet vid raketfältet i Kiruna,

Considering Sweden's proposal to Member States of the Organisation to make available ESRANGE as well as the facilities of the Andöya rocket range, the latter under the terms of an arrangement entered into by Sweden and The Royal Norwegian Council for Scientific and Industrial Research (hereinafter referred to as the "NTNF") for this purpose,

Considering that the Participants have expressed an interest in continuing to use these launching ranges within the framework of their sounding-rocket programmes devoted to scientific experiments for peaceful purposes,

Considering the need to coordinate and harmonise, at European level, the use of these launching ranges.

Considering the need to define on the one hand the rights and obligations that exist among the Participants, and on the other hand those existing between the Participants, Sweden and the Organisation,

Having regard to the declaration made on 20 December 1971 by Sweden's representative on the Council of the Organisation,

Having regard to the declaration made on 20 December 1971 by the representatives of the above-named Participants on the Council of the Organisation,

Having regard to the Resolution of 20 December 1971 concerning the acceptance of the request for execution of this programme within the framework of the Organisation, adopted by the Council of the Organisation under Article VIII of the Convention,

Have agreed as follows:

vilka beaktar Sveriges förslag till medlemsstater i organisationen att ställa ESRANGE liksom anläggningarna vid Andöya rakettskytefelt (härefter betecknat "Andöya") till förfogande, de senare enligt en överenskommelse mellan Sverige och Norges Teknisk Naturvitenskapelige Forskningsråd (härefter benämnt "NTNF") för detta ändamål,

vilka beaktar att deltagarna har uttryckt sitt intresse för att fortfarande utnyttja dessa försöksplatser inom ramen för sina program för vetenskapliga experiment med sondraketer för fredligt ändamål,

vilka beaktar behovet att på det europeiska planet samordna och harmonisera utnyttjandet av dessa försöksplatser,

vilka beaktar nödvändigheten att närmare bestämma de rättigheter och förpliktelser som gäller å ena sidan mellan deltagarna, och å andra sidan mellan deltagarna, Sverige och organisationen,

vilka tar i betraktande den förklaring som den 20 december 1971 avgavs av Sveriges representant i organisationens råd,

vilka tar i betraktande den förklaring som den 20 december 1971 avgavs av ovannämnda deltagares representanter i organisationens råd,

vilka tar i betraktande resolutionen den 20 december 1971 som godkänner att detta program genomföres inom organisationens ram, vilken antagits av organisationens råd i enlighet med konventionens artikel VIII,

har enats om följande:

Article 1

1. Sweden undertakes to keep a Sounding Rocket range at Kiruna operational for a period of five years reckoned from 1 July 1972. This range will still be called ESRANGE. The facilities at ESRANGE and the services that will be made available there are described in Annex I to this Agreement.

2. To this end Sweden will invest up to 400 000 AU in the range.

3. In addition, and on the basis of an agreement between Sweden and NTNf, the Andöya (Norway) rocket range also will be kept operational for the same period. The facilities of the Andöya rocket range and the services that will be made available there are described in Annex II to this Agreement.

Article 2

1. ESRANGE and the Andöya rocket launching range will be available for launching of Sounding rockets of the Participants and of Sweden.

2. Sweden and NTNf are entitled to make ESRANGE and the Andöya rocket range available for launchings demanded by other states and organisations.

3. ESRANGE and the Andöya launching range may under this Agreement only be used for the purpose of promoting collaboration among European States in space research and space technology, exclusively for peaceful purposes.

Article 3

Each Participant and Sweden shall be entitled to a specified number of operational weeks in proportion to their contributions to this special project, as set out in Annex III. These weeks may be distributed between the two ranges

Artikel 1

1. Sverige åtager sig att driva en sondrakettförsöksplats i Kiruna under en period av fem år, räknat från den 1 juli 1972. Denna försöksplats skall fortfarande kallas ESRANGE. Anläggningarna vid ESRANGE och de tjänster som där kommer att tillhandahållas beskrives i bilaga I till detta avtal.

2. I detta syfte kommer Sverige att investera intill 400 000 beräkningsenheter i försöksplatsen.

3. Härutöver, och på grundval av en överenskommelse mellan Sverige och NTNf, kommer även driften vid det norska Andöya att upprätthållas under samma period. Anläggningarna vid Andöya och de tjänster som där kommer att tillhandahållas beskrives i bilaga II till detta avtal.

Artikel 2

1. ESRANGE och Andöya kommer att stå till deltagarnas och Sveriges förfogande för uppsändande av sondraketer.

2. Sverige och NTNf har rätt att ställa ESRANGE och Andöya till förfogande för raketuppsändningar som begärs av andra stater och organisationer.

3. ESRANGE och Andöya får med stöd av detta avtal endast utnyttjas för att främja samarbete mellan europeiska stater inom rymdforskning och rymdteknologi för uteslutande fredligt ändamål.

Artikel 3

Varje deltagare och Sverige skall äga rätt till ett angivet antal operativa veckor som står i proportion till deras bidrag till detta specialprojekt, enligt bilaga III. Dessa veckor kan fördelas mellan de båda försöksplatserna enligt

according to the needs of the Participants and Sweden. The total number of operational weeks to be distributed among the Participants and Sweden is 40 per year.

Article 4

ESRANGE and the Andöya launching range will be managed exclusively by the competent Swedish and Norwegian authorities respectively. Safety regulations will be decided by these authorities after due consultations with the Participants.

Article 5

1. During the period laid down in Article 1 of this Agreement the Participants shall contribute towards basic maintenance costs of ESRANGE and the Andöya rocket range. The total of these contributions shall amount to a fixed annual sum of 830 000 AU (at 1971 prices). The scale of contributions to these basic costs plus the costs referred to in Article 6.4 shall be as set out in Annex III. Furthermore, Sweden will contribute to the basic maintenance costs according to the provisions of Annex III.

2. In addition to their contributions to the basic maintenance costs, referred to in paragraph 1 of this Article the Participants will be charged 5 000 AU per operational week actually used within their quota of the 40 weeks mentioned in Article 3. The services covered by this operational fee are set out in Annexes I and II.

Article 6

1. There shall be set up a Programme Advisory Committee, consisting of one representative of each Participant, one representative of Sweden and one of NTNF. A representative of the Director General may attend the

deltagarnas och Sveriges behov. Det sammanlagda antalet operativa veckor som skall fördelas mellan deltagarna och Sverige är 40 per år.

Artikel 4

ESRANGE och Andöya skall förvaltas uteslutande av vederbörande svenska och norska instanser. Säkerhetsföreskrifter kommer att beslutas av dessa instanser efter vederbörligt samråd med deltagarna.

Artikel 5

1. Under den period som fastställts i artikel 1 i detta avtal skall deltagarna bidra till underhållskostnaderna för ESRANGE och Andöya. Tillsammans skall bidragen uppgå till ett fast årligt belopp av 830 000 beräkningsenheter (vid 1971 års prisnivå). Bidragen till dessa kostnader och till de kostnader som avses i artikel 6.4 skall fördelas på sätt som anges i bilaga III. Vidare skall Sverige bidra till underhållskostnaderna enligt bestämmelserna i bilaga III.

2. Utöver sina bidrag till de underhållskostnader som avses i punkt 1 av denna artikel skall deltagarna betala 5 000 beräkningsenheter för varje operativ vecka som de faktiskt utnyttjar av sin andel av de 40 veckor som omnämns i artikel 3. De tjänster som täcks av denna användaravgift anges i bilagorna I och II.

Artikel 6

1. En rådgivande programkommitté skall upprättas, bestående av en representant för varje deltagare, en för Sverige och en för NTNF. En representant för generaldirektören äger närvara vid rådgivande programkommitténs

meetings of the Programme Advisory Committee.

2. The Advisory Committee's task will be to examine and to give advice to the Swedish and Norwegian authorities, with regard to:

(a) the annual plan of launching campaigns and associated questions of priorities;

(b) the guidelines for the procedure to be followed in respect of requests for the use of the rocket ranges and the application of the charging formula;

(c) the charge for operational weeks that any Participant may request outside its annual quota;

(d) plans for technical improvements at the two ranges;

(e) application of changes in price levels;

(f) any questions concerning the harmonisation of the sounding rocket programmes that may be submitted to it;

(g) the tasks for the Programme Advisory Committee's Secretariat.

Furthermore, the Programme Advisory Committee shall each year be supplied with a summary of the running costs for both ranges.

3. The Committee shall have a Secretariat located at the Organisation's Headquarters. It will consist of up to two staff members of the Organisation.

4. The costs for the running of the Programme Advisory Committee and its Secretariat will be reimbursed to the Organisation by the Participants together with their contributions to the basic maintenance costs as set out in Annex III.

Article 7

Within the framework of its mission of coordinating national programmes, the Organisation

möten.

2. Rådgivande kommittén skall ha till uppgift att granska och ge råd till vederbörande svenska och norska instanser beträffande:

a. årsprogrammet för raketkampanj och därmed sammanhängande prioriteringsfrågor;

b. riktlinjerna för det förfarande som skall följas med avseende på ansökningar om användning av försöksplatserna och debiteringsregelns tillämpning;

c. avgiften för operativa veckor som en deltagare kan begära utom ramen för sin årliga andel;

d. planer för tekniska förbättringar vid de båda försöksplatserna;

e. följderna av ändrad prisnivå;

f. de frågor rörande samordningen av programmen för sondraketer, som kan komma att hänskjutas till den;

g. arbetsuppgifterna för kommitténs sekretariat.

Rådgivande programkommittén skall vidare varje år erhålla ett sammandrag av driftskostnaderna vid de båda försöksplatserna.

3. Kommittén skall ha ett sekretariat, förlagt till organisationens säte. Det skall bestå av högst två av organisationens tjänstemän.

4. Driftskostnaderna för rådgivande programkommittén och dess sekretariat skall av deltagarna gottgöras organisationen samtidigt med deras bidrag till underhållskostnaderna enligt bilaga III.

Artikel 7

Inom ramen för sin uppgift att samordna nationella program skall organisationen bistå deltagarna

shall assist the Participants and Sweden in the execution of the special project, and shall in particular provide, if requested:

- (a) general scientific advice on the objectives of the special project, on the basis of its previous experience;
- (b) administrative services and supplies, as well as legal and other advice.

Article 8

1. A Participant concerned shall indemnify Sweden in respect of any liability the latter may incur should its international responsibility be involved as a result of the execution of its sounding rocket campaign under the terms of this Agreement.

2. To cover the civil liability of the Participants in respect of any injury or damage resulting from the launching of sounding rockets or from such transport or storage, which are carried out for the launchings, the Participants shall have an insurance policy.

The insurance shall be taken out with an insurance company which has been licensed under Swedish law. The terms of the insurance contract shall be determined after consultation with the competent Swedish authorities. The insurance contract shall provide for the right of any person suffering injury or damage, for which the Participant is liable, to bring an action for compensation directly against the insurer.

Sweden will, if so requested, take out an appropriate insurance policy on behalf of the Participants, it being understood that the Participants will reimburse Sweden for the premiums. The Organisation shall assist Sweden with regard to taking out such policies and give legal advice in order to ascertain that the provisions of this paragraph are fulfilled in

och Sverige vid genomförandet av detta specialprojekt och skall i synnerhet på begäran tillhandahålla:

- a. allmän vetenskaplig rådgivning rörande specialprojektets ändamål, på grundval av sin tidigare erfarenhet;
- b. administrativa tjänster och materiel, liksom juridisk och annan rådgivning.

Artikel 8

1. Vederbörande deltagare skall hålla Sverige skadeslöst för varje ersättningsskyldighet som Sverige kan ådraga sig om internationell ansvarighet skulle uppkomma för Sverige till följd av genomförandet av program med sondraketer enligt detta avtals bestämmelser.

2. För att täcka deltagarnas civilrättsliga ansvar för person- eller egendomsskada som kan förorsakas av uppsändandet av sondraketer eller av transport eller lagring i anslutning härtill, skall deltagarna teckna försäkring.

Försäkringen skall tecknas i försäkringsbolag som har koncession enligt svensk lag. Försäkringsavtalets villkor skall bestämmas efter samråd med vederbörande svenska myndigheter. Försäkringsavtalet skall innehålla bestämmelser av innebörd att den som lider skada, för vilken deltagaren är ansvarig, äger rätt att väcka talan om ersättning direkt mot försäkringsgivaren.

Sverige kommer, om det begärs, att teckna vederbörliga försäkringar för deltagarnas räkning, varvid premiekostnaden skall gottgöras Sverige av deltagarna. Organisationen skall bistå Sverige vid tecknandet av sådana försäkringar samt lämna juridisk rådgivning för att förvissa sig om att bestämmelserna i denna punkt följs i fall där Sverige icke anmo-

cases when Sweden is not requested to take out the appropriate insurance policy.

Article 9

Scientific results achieved from launching operations executed under this Agreement shall be published or otherwise be made available.

Article 10

This Agreement shall remain in force for a period of five years. It may be extended by agreement between the parties.

Article 11

1. Any dispute which arises between two or more of the Participants, or between any of them, Sweden, and/or the Organisation, concerning the interpretation or application of this Agreement, and which cannot be settled amicably, shall be submitted, at the request of any party to the dispute, to a single arbitrator appointed by the President of the International Court of Justice. The arbitrator may not be a national of a State which is a party to the dispute.

2. Those parties to the Agreement which are not parties to the dispute shall have the right to join in the proceedings and the arbitrator's decision shall be binding on all the Participants, Sweden and the Organisation, whether or not they have joined in the proceedings.

Article 12

1. This Agreement shall be open for signature by the Participants, Sweden and the Organisation until 31 January 1972.

2. They shall become parties to this Agreement:

- upon signature not subject to ratification or approval;
- upon depositing an instrument of ratification or ap-

das teckna vederbörlig försäkring.

Artikel 9

Vetenskapliga resultat som uppnås vid raketuppsändningar enligt detta avtal skall offentliggöras eller göras tillgängliga på annat sätt.

Artikel 10

Detta avtal skall förbli i kraft under en period av fem år. Det kan förlängas genom överenskommelse mellan parterna.

Artikel 11

1. Tvist mellan två eller flera deltagare, eller mellan någon av dem, Sverige och/eller organisationen, rörande detta avtals tolkning eller tillämpning som icke kan lösas genom överenskommelse skall om någon part det begär hänskjutas till en ensam skiljeman, utsedd av ordföranden i Internationella domstolen. Skiljemannen får icke vara medborgare i ett land som är part i tvisten.

2. De avtalsparter som icke är parter i tvisten skall äga rätt att deltaga i förfarandet. Skiljemannens beslut skall vara bindande för alla deltagare, Sverige och organisationen vare sig de deltagit i förfarandet eller ej.

Artikel 12

1. Detta avtal står öppet till den 31 januari 1972 för undertecknande av deltagarna, Sverige och organisationen.

2. Dessa blir anslutna till avtalet:

- vid undertecknandet om det sker utan förbehåll för ratifikation eller godkännande;
- vid deponering av ratifika-

proval with the Government of France, if the Agreement was signed subject to ratification or approval.

3. This Agreement shall come into force when it has been signed by the Organisation and Sweden and when the aggregate contributions payable — on the basis of the scale set out in Annex III — by the States that have become parties to the Agreement in accordance with the terms of paragraph 2 of this Article amount to 90 % of the total contributions payable on the part of the Participants, it being understood that the Participants and Sweden would consult amongst themselves with a view to making good any ultimate short-fall.

4. For the purposes of paragraph 3 of this Article, the deposit of a declaration of intention to apply the Agreement provisionally and to seek ratification or approval as soon as possible shall be considered as the deposit of an instrument of ratification or approval.

5. The Government of any Member State of the Organisation which has not signed the Agreement by 31st January 1972 may become party to it as soon as it comes into force provided that:

- (a) the other Governments party to the Agreement agree;
- (b) the Government in question deposits an instrument of accession with the Government of France.

Article 13

Annexes I, II and III to this Agreement form an integral part thereof.

tions- eller godkännandeinstrument hos franska regeringen, om avtalet under-tecknats med förbehåll för ratifikation eller godkännande.

3. Avtalet träder i kraft när det har undertecknats av organisationen och Sverige och när de bidrag som skall betalas — enligt den i bilaga III angivna fördelningen — av de stater som blivit anslutna till avtalet enligt bestämmelserna i punkt 2 av denna artikel sammanlagt uppgår till 90 % av det totala bidragsbelopp som deltagarna skall betala, varvid förutsättes att deltagarna och Sverige skall samråda med varandra för att täcka eventuellt uppkommande brist.

4. Vid tillämpningen av punkt 3 i denna artikel skall deponering av en förklaring att avtalet kommer att tillämpas provisoriskt och att åtgärder för ratifikation eller godkännande kommer att vidtas snarast möjligt, betraktas som deponering av ett ratifikations- eller godkännandeinstrument.

5. Regering i medlemsstat i organisationen som ej undertecknat avtalet senast den 31 januari 1972 kan ansluta sig till avtalet så snart det trätt i kraft under förutsättning att

- a) övriga till avtalet anslutna regeringar samtycker därtill;
- b) regeringen i fråga deponerar ett anslutningsinstrument hos franska regeringen.

Artikel 13

Bilagorna I, II och III till detta avtal utgör en integrerande del därav.

Article 14

1. This Agreement may be amended at the request of one or more of the Participants or of Sweden. Similarly, the Organisation has the right to initiate amendments of provisions creating rights and obligations in its respect. Any amendments shall come into force when all parties concerned have notified their approval to the depositary Government.

2. The Annexes to the Agreement may be revised by a unanimous decision of the Participants and Sweden, after consultation with the Organisation.

Article 15

Upon entry into force of the Agreement, the Government of France shall register it with the Secretariat of the United Nations, in accordance with Article 102 of the United Nations Charter.

Article 16

The Government of France shall be the depositary of this Agreement and shall notify the Governments of the Member States of the Organisation of all signatures, ratifications and accessions, and of the date of entry into force of the Agreement and any amendments thereto.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned Representatives, having been duly authorised thereto, have signed this Agreement:

DONE in Neuilly-sur-Seine, this twentieth day of December nineteen hundred and seventy-one, in the English and French languages, both texts being equally authoritative, in a single copy, which shall be deposited in the archives of the Government of the French Republic, which shall transmit certified copies to each of the Governments and to the Organisation.

Artikel 14

1. Detta avtal kan ändras på begäran av en eller flera av deltagarna eller av Sverige. Organisationen har likaledes rätt att taga initiativet till ändringar i bestämmelser som innebär rättigheter och förpliktelser för dess del. Ändring träder i kraft när alla därav berörda parter meddelat depositarieregeringen sitt godkännande.

2. Bilagorna till detta avtal kan ändras genom enhälligt beslut av deltagarna och Sverige, efter samråd med organisationen.

Artikel 15

Sedan avtalet trätt i kraft, skall franska regeringen låta registrera det hos Förenta Nationernas sekretariat i enlighet med artikel 102 i Förenta Nationernas stadga.

Artikel 16

Franska regeringen skall vara depositarie för detta avtal och skall underrätta regeringarna i organisationens medlemsstater om alla undertecknanden, ratifikationer och anslutningar och om dagen för avtalets och eventuella ändringars ikraftträdande.

TILL BEKRÄFTELSE HÄRAV har undertecknade representanter, därtill vederbörligen befulmäktigade, undertecknat detta avtal.

SOM SKEDDE i Neuilly-sur-Seine, den 20 december 1971, på engelska och franska språken, vilka båda texter äger lika vitsord, i ett enda original som skall deponeras i franska regeringens arkiv och varav bestyrkta avskrifter skall av denna tillställas envar av regeringarna och organisationen.

(Bilaga I och II utelämnade)

(Översättning)

Annex III
to the Agreement between Sweden,
other Member States of the European
Space Research Organisation and
the European Space Research Orga-
nisation on a Special Project Con-
cerning the Launching of Sounding
Rockets

I. Operational provisions

1. — — —

2. The number of operational weeks per year to which the Participants and Sweden are entitled, in proportion to their contributions to the basic maintenance cost referred to under II below, are distributed among them as follows:

(a) Federal Republic of Germany	12 weeks
(b) United Kingdom	12 weeks
(c) France	3 weeks
(d) Sweden	9 weeks
(e) Netherlands	2 weeks
(f) Belgium	1 week
(g) Switzerland	1 week

3—7. — — —

II. Financial provisions

1. The yearly contributions to the basic maintenance costs of the two ranges required from Participants, excluding NTNF and Sweden, amount to 830 000 AU (250 000 AU for Andöya and 580 000 AU for ESRANGE). The costs for running the Secretariat and the Programme Advisory Committee, as referred to in Article 6 of the Agreement and which are to be reimbursed to the Organisation, are:

Bilaga III till
Avtal mellan Organisationen för euro-
peisk rymdforskning, Sverige och
andra medlemsstater i organisationen
angående ett specialprojekt för upp-
sändande av sondraketer.

I. Operativa bestämmelser

1. — — —

2. Det antal operativa veckor per år, som deltagarna och Sverige äger rätt till, står i proportion till deras bidrag till underhållskostnaderna enligt II nedan och fördelas mellan dem på följande sätt:

a. Förbundsrepubliken Tyskland	12 veckor
b. Storbritannien	12 veckor
c. Frankrike	3 veckor
d. Sverige	9 veckor
e. Nederländerna	2 veckor
f. Belgien	1 vecka
g. Schweiz	1 vecka

3—7. — — —

II. Ekonomiska bestämmelser

1. De årliga bidragen till underhållskostnaderna för de två försöksplatserna från deltagarna, utom NTNF och Sverige, uppgår till 830 000 beräkningsenheter (250 000 för Andöya och 580 000 för ESRANGE). Kostnaderna för sekretariatet och rådgivande programkommittén, som avses i artikel 6 i avtalet och som skall gottgöras organisationen, utgör:

		Beräknings- enheter
(a) for salaries, up to	20 000 AU	a. för löner, intill 20 000
(b) for running ex- penses (such as com- munications, pro rata share of rent, furni- ture, stationery, travel), a lump sum of	10 000 AU	b. för löpande utgifter (såsom telekostnader, del i hyra, möbler, kontorsmateriel, re- sor) i ett för allt 10 000
		Totalt 30 000
Total	30 000 AU	

The contribution quotas to the above are fixed as follows:

Bidragen till ovanstående kostnader fördelas på följande sätt:

		Beräknings- enheter
(a) Federal Republic of Germany	325 000 AU	a. Förbundsrepubliken Tyskland 325 000
(b) United Kingdom	325 000 AU	b. Storbritannien 325 000
(c) France	100 000 AU	c. Frankrike 100 000
(d) Netherlands	40 000 AU	d. Nederländerna 40 000
(e) Belgium	35 000 AU	e. Belgien 35 000
(f) Switzerland	35 000 AU	f. Schweiz 35 000
Total	860 000 AU	Totalt 860 000

The Swedish contribution to the basic maintenance costs is 240 000 AU. Of this amount 120 000 AU represents annual investments. It is noted that NTNF supports the basic maintenance costs with a total amount of 210 000 AU composed of contributions from own resources and from outside users. Travel costs and daily allowances for the representatives on the Programme Advisory Committee are to be borne by their home authorities.

2. The contributions to the costs referred to in 1 above shall be paid quarterly in advance, according to a procedure to be established by Sweden and the Organisation, in conformity with the provisions of Articles 5 and 6 of the Agreement.

3. The above amounts (basic maintenance costs, operational costs, costs for Secretariat and

Det svenska bidraget till underhållskostnaderna utgör 240 000 beräkningsenheter. Av detta belopp avser 120 000 årliga investeringar. Det skall anmärkas att NTNF bidrar till underhållskostnaderna med ett totalt belopp av 210 000 beräkningsenheter som härrör från egna medel och från utomstående användare.

Resekostnader och traktamenten för representanterna i programkommittén skall täckas av hemmamyndigheterna.

2. Kostnadsbidragen enligt punkt 1 ovan skall erläggas kvartalsvis i förskott och på sätt som skall fastställas av Sverige och organisationen, i enlighet med bestämmelserna i avtalets artiklar 5 och 6.

3. Ovanstående belopp (underhållskostnader, operativa kostnader, kostnader för sekretariat och

Programme Advisory Committee) are all based on 1971 price level, as of 1 July 1971, and shall be adjusted annually in accordance with appropriate Swedish, ESRO and Norwegian indexes for calculating price level increases of labour and material.

rådgivande programkommitté) grundas alla på prisnivån den 1 juli 1971, och skall årligen omräknas i enlighet med lämpliga svenska, ESRO- och norska index för beräkning av höjningar i prisnivån för arbetskraft och materiel.

Innehåll

	Sid.
1. Inledning	3
2. Rymdverksamhet	4
2.1 Den europeiska rymdforskningsorganisationen (ESRO)	5
2.1.1 Förhandlingar om det europeiska rymdsamarbetet ..	5
2.1.2 ESRO:s program	7
2.1.3 Kostnader för Sverige	9
2.1.4 Ändringar i ESRO:s konvention	10
2.2 ESRANGE	11
2.2.1 Avtal och ersättningar	11
2.2.2 Verksamhet och utrustning	12
2.2.3 Övertagande	13
2.3 Det nationella rymdforskningsprogrammet	15
2.4 Nuvarande rymdorganisation i Sverige	16
3. Departementspromemorian	17
3.1 Inledning	17
3.2 Rymdverksamhetens motiv och intressenter	17
3.3 Principer för omorganisation	18
3.4 Förslag till organisation	20
3.5 Förslag till finansiering	21
4. Remissyttrandena	22
4.1 Svenskt deltagande i ESRO	22
4.2 Organisationsprinciperna	23
4.3 Delegationen	24
5. Departementschefen	25
5.1 Svenskt deltagande i ESRO	25
5.2 ESRANGE	29
5.3 Organisation	32
5.4 Finansiering	35
6. Hemställan	38

Bilagor

1. Utdrag av statsrådsprotokollet den 10 mars 1972 rörande anslag till Europeiskt samarbete inom rymdforskningen m. m.	39
2. Utdrag av statsrådsprotokollet den 10 mars 1972 rörande anslag till rymdverksamhet under trettonde huvudtiteln	41
3. Protokoll mellan Konungariket Sverige och Organisationen för europeisk rymdforskning angående upphörande av organisationens verksamhet vid raketfältet i Kiruna	43
4. Avtal mellan Organisationen för europeisk rymdforskning, Sverige och andra medlemsstater i organisationen angående ett specialprojekt för uppsändande av sondraketer	47

